

VYSOKÁ ŠKOLA
FINANČNÍ
A SPRÁVNÍ

Stavební a penzijní spoření: být či nebýt?

prof. Ing. Jaroslav Vostatek, CSc.

Vysoká škola finanční a správní, a. s.

Working Paper 3/22

září 2022

Stavební a penzijní spoření: být či nebýt?

Bauspar and pension savings: to be, or not to be?

Jaroslav Vostatek

University of Finance and Administration

Working Paper 3/2022

Obsah

Exekutivní shrnutí	3
Úvod.....	5
Stavební spoření.....	6
Penzijní spoření	12
Závěry	27
Literatura	28
Příloha: Návrh novely zákona o důchodovém pojištění.....	32

Exekutivní shrnutí

- Stavební spoření vzniklo jako sdílená ekonomika, za účelem kolektivní akumulace úspor a pořízení bydlení, v mimořádných podmínkách po 1. světové válce v Německu a rozšířilo se se též do Rakouska. Z produktového hlediska šlo maximálně o kombinaci dvou bankovních produktů, po spoření následuje (hypoteční) úvěr. Po druhé světové válce došlo v uvedených zemích ke komercializaci tohoto kombinovaného produktu, který poskytují specializované banky (stavební spořitelny). Státy začaly tyto produkty podporovat, došlo i k rozšíření jejich záběru na další činnosti, nad rámec vlastního bydlení, později v Německu bylo „stavební spoření“ dokonce účelově zapojeno i do rodinné politiky a třetího penzijního pilíře, což lze vysvětlit inklinací ke křesťansko-demokratickému sociálnímu modelu. Naproti tomu v Rakousku je stavební spoření neúčelové: tyto úspory se nemusí využít pro stavební účely. V Rakousku takto spoří polovina populace v jedné ze 4 stavebních spořitelen, se státním příspěvkem 1,5 % (ministerstvo financí může podle zákona sazbu zvýšit až na 4 %), maximální roční státní příspěvek je 18 euro.
- Rakouský systém stavebního spoření byl do Československa, resp. do Česka a Slovenska exportován počátkem 90. let. Státní příspěvek byl v Česku poskytován původně se sazbou 25 %, na Slovensku dokonce 40 %. Po dvou reformách se státní příspěvek u nás snížil na 10 %; maximální roční státní příspěvek činí od roku 2011 2000 Kč. V době největšího boomu (2005) byly veřejné výdaje přes 16 mld. Kč, v posledních letech již „jen“ lehce přes 4 mld. Kč. Smlouvu o stavebním spoření má u nás asi třetina populace; spoření je neúčelové. Stavební spořitelny nejvíce vydělávají na překlenovacích úvěrech, které poskytují již od uzavření smlouvy o stavebním spoření; v podstatě jde o zneužití systému, protože spoření je jen fiktivní, za účelem čerpání státní podpory, o kterou se poskytovatel „rozdělí“ formou vyšší úrokové sazby z úvěru (oproti obdobnému bankovnímu úvěru).
- Čtvrtou zemí se stavebním spořením je Slovensko. Po několika etapách snižování sazby státního příspěvku tam došlo od roku 2019 k velké reformě stavebního spoření: státní příspěvek nyní činí 2,5 % (max. 70 euro ročně); nárok na něj není mj. při sjednání překlenovacího úvěru. Součástí této reformy je i přechod na účelovost spoření a testování příjmů (nárok podmíněn příjmem do 1,3 násobku celostátní průměrné mzdy). Trh stavebního spoření se zúžil ze 3 na 1 poskytovatele. Řada analytiků dospěla k závěru, že Produkt stavebního spoření je tam považován za vhodný už jen na dofinancování úvěrů na bydlení (hypoték), protože je výhodnější než spotřebitelské úvěry.
- Stavební spoření se ještě vyskytuje v Maďarsku a Rumunsku. V Maďarsku bylo zavedeno stavební spoření se státním příspěvkem 30 %. V roce 2018 maďarská vláda prosadila v parlamentu v říjnu 2018 zrušení státní podpory pro nově sjednávané smlouvy stavebního spoření; odůvodnila to mimořádně vysokými zisky stavebních spořitelen. Tím se (nové) stavební spoření stalo zcela neatraktivním produktem. Rumunsko zavedlo stavební spoření se státním příspěvkem 25 % v roce 2004, koncem roku 2015 byl systém na více než 3 roky zablokovan poté, co kontrolní úřad zjistil rozsáhlé nezákonné vyplácení státního příspěvku u obou poskytovatelů stavebního spoření. Při té příležitosti byly odmítnuta i

neúčelovost stavebního spoření a jeho sjednávání s lidmi, kteří byli mladší 18 let nebo starší 65 let. Dohlíží se také na účelovost použití naspořených prostředků.

- Za stavu, kdy je svět přeplněn úsporami, resp. likviditou, není pro stát racionální vyplácet státní příspěvek na jakékoliv účelové či neúčelové „stavební spoření“ a navíc ještě umožňovat existenci speciálních bank – stavebních spořitelů. Tzv. stavební spoření je u nás nekalou konkurencí pro univerzální banky, umožňuje též jisté obcházení státní regulace hypoték. To se skrývá i pod tézí o (případně) potřebě „dofinancování hypotéky“. Jedinou zbývající otázkou je, jak ukončit státní podporu stavebního spoření. Dnešní mimořádné fiskální podmínky usnadňují přechod na státní příspěvek se sazbou 0 % od příštího roku, a to i pro „staré“ smlouvy o stavebním spoření.
- Dobrovolné penzijní spoření, poskytované speciálními akciovými společnostmi, u nás vzniklo rovněž v době přechodu/návratu ke kapitalismu (1994). Původně se jednalo o speciální pojistný produkt, který v zásadě z politických důvodů nemohla začít prodávat tehdejší monopolní státní pojišťovna. Penzijní připojištění se státním příspěvkem – ve fázi spoření – bylo v zásadě koncipováno jako „univerzální životní pojištění“ (u nás tehdy neznámé), státní úředníci tehdy navíc omylem použili správný model zaměstnaneckých penzijních fondů, připravený americkými poradci pro zaměstnanecké penzijní pojištění. K transformaci svérázných českých penzijních fondů, a. s. došlo až při velké důchodové reformě od roku 2013. Dosavadní smlouvy o penzijním připojištění byly převedeny do „transformovaného fondu“ jednotlivých nově definovaných „penzijních společností, a. s.“ a nově lze sjednávat jen několikery „účastnické fondy“, které fungují fakticky jako podílové fondy.
- Nadpoloviční většinu občanů (nejen u nás) nezajímá investování do podílových fondů, dávají přednost jistotě. Účastníci našeho penzijního připojištění dávají proto „nespěchají“ s přechodem do nových podílových účastnických fondů, byť by tam většinou – v dlouhodobém horizontu – mohli mít vyšší zhodnocení.
- Neoliberálové chtějí přimět výdělečně činné občany k tomu, aby investovali své úspory celoživotně do podílových fondů, s maximálním využitím behaviorální ekonomie a státní podpory. Jde o záležitost veřejné volby, stejně jako to platí pro celý důchodový systém. Tuto politiku nedoporučujeme, protože není výhodná pro většinu klientů a zde již z toho důvodu, že v tomto případě nejde o 3. penzijní pilíř (to ale OECD nevádí).
- České doplňkové penzijní spoření má nejvyšší státní podporu na světě, především v segmentu příspěvků zaměstnavatele, ... a také velmi vysoké správní náklady. V tomto směru jsou významné i ceny za outsourcing služeb do sesterských firem v rámci koncernu (např. investování do státních dluhopisů). I takto se projevují, vegetují z pohledu obecné ekonomie zcela zbytečné penzijní společnosti. V zahraničí produkty našich penzijních společností běžně prodávají životní pojišťovny, banky a podílové či investiční fondy.
- Typický klient našich penzijních společností „spoří na penzi“ po dobu kolem 8 let, v předdůchodovém věku, naspoří přitom podstatně méně než 100 000 Kč; to na nákup starobní penze rozhodně nestačí. Takový klient také nedosáhne na daňový odpočet příspěvku účastníka, který se týká těch, kteří spoří více než 12 000 Kč ročně (do 36 000 Kč

ročně). Takovéto (také neúčelové) „penzijní spoření“ se mnoho neliší od našeho „stavebního spoření“. Největší odlišnost je ve výši státní podpory a v podstatně vyšší komplikovanosti této podpory u penzijního spoření. Státní příspěvek náleží při ročním „penzijním“ naspoření 3600 – 36 000 Kč, s degresivním sazebníkem od 30 % do 23 %, pak následuje daňová úspora se sazbou 15 %.

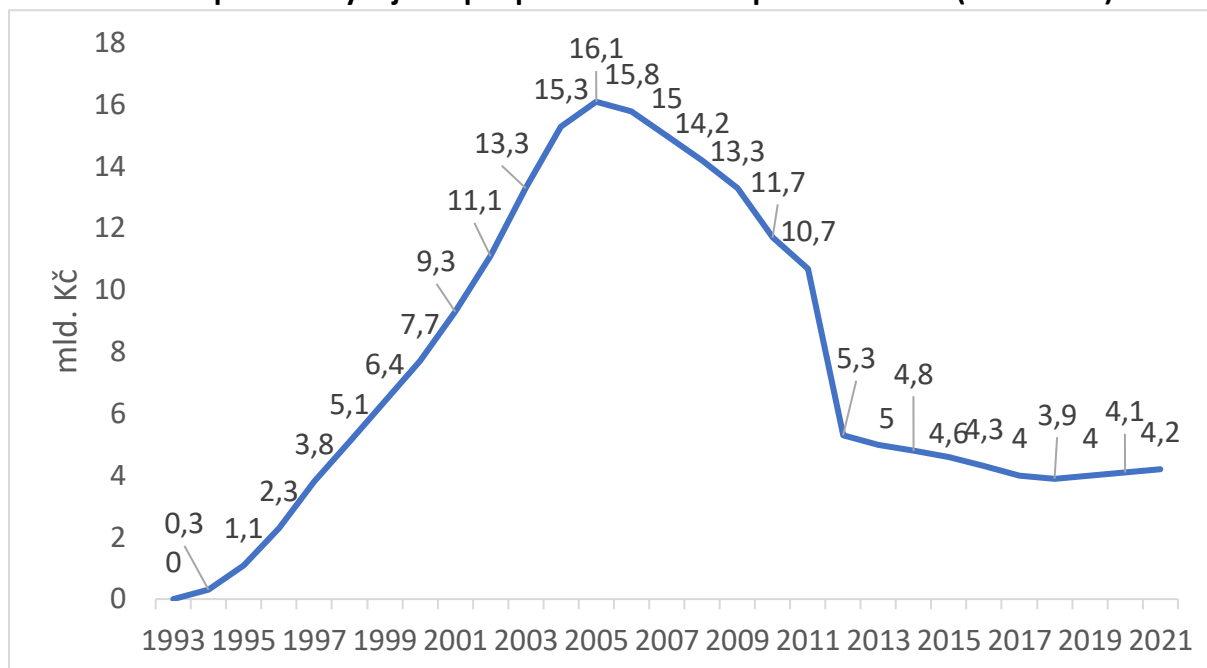
- Ministerstvo financí nyní navrhuje sazbu státního příspěvku na penzijní spoření snížit na jednotnou sazbu 18 % a integrovat pásmo pro daňovou úsporu pro penzijní spoření a pro soukromé životní pojištění na celkových 48 000 Kč. Obojí lze uvítat, jde ale jen o relativně drobnou změnu; typického klienta se nedotkne. Samoučelná opozice v parlamentu bude samozřejmě proti (tak jako tak), z klientů budou „postiženi“ nejvíce ti, kteří nedosáhnou na souběžně zvyšovaný minimální příspěvek z 300 Kč na 500 Kč měsíčně. Celý „systém“ státní podpory penzijního spoření a soukromého životního pojištění nemá ucelenou koncepci a je vlastně protiústavní. To se vztahuje i na státní podporu příspěvků zaměstnavatele na tyto produkty, včetně osvobození od placení sociálního a zdravotního pojistného. Ústavní stížnost by měla usnadnit zásadní reformu státní podpory všech zmíněných produktů, nejlépe její zrušení.
- Současně se zrušením státní podpory všech uvedených dnešních finančních produktů lze zavést jednoduché nízkonákladové individuální spořicí a investiční účty, podporující střednědobé i dlouhodobé (tedy i „penzijní“) spoření, např. podle britského vzoru (ISA), s jednoduchým daňovým režimem TEE, kdy státní podpora spočívá v nezdaňování investičních výnosů, který v nejobecnější modelové podobě odpovídá systému „odložené daně z příjmu“; přitom je ovšem podstatně jednodušší ze správního hlediska (bez daňových přiznání a systémů správy státních příspěvků).
- Nákladově výhodným penzijním spořením může být dobrovolné sociální důchodové připojištění, které lze navázat na reformu dnešní procentní výměry starobního důchodu – za předpokladu, že při této reformě přejde tento penzijní pilíř na rakouský systém „penzijního konta“, kdy je každoročně vypočítáván důchodový nárok, který je v dalších letech valorizován podle vývoje celostátní průměrné mzdy.

Úvod

Dubnový Working paper „Česká měnová a finanční politika: velké deficity a výzvy“ nadhodil v úvodu mj. otázku, zda stát má elity či banky zdaňovat, nebo si od nich půjčovat a dále zda máme elitám dávat jen téměř rovný starobní důchod a současně jim výrazně a komplikovaně přispívat na jejich stavební či penzijní spoření, které se znehodnocuje inflací. Únorový Working paper „Jednotné inkasní místo: od 2023!“ má výmluvný název; byl obratem publikován v časopise FÓRUM sociální politiky (Vostatek, 2022). Zatímco ministerstvo financí tento zásadní racionalizační návrh ignoruje (přestože vláda má zavedení JIMu ve svém programu), začala diskuse ke zrušení státní podpory stavebního spoření poté, co ministr Stanjura přišel s námětem na ukončení této státní podpory v zájmu snížení rozpočtových výdajů v roce 2023 o asi 4 mld. Kč ročně. Už z tohoto důvodu je na místě se touto problematikou systematicky zabývat. Každopádně ovšem musíme upozornit pana ministra, že v českém státním rozpočtu se uplatňuje hotovostní (pokladní) princip: rozpočtové příjmy a výdaje patří do roku, kdy byly

přijaty na účet, resp. odepsány z účtu. Pokud by se tedy podařilo ukončit státní podporu stavebního spoření k 31.12.2022, tak státní podpora za rok 2022 bude vyplacena ve 2. čtvrtletí 2023 – takže k úspoře ve státním rozpočtu něco přes 4 mld. Kč dojde až v roce 2024. Pokud by státní podpora byla ukončena tak, jako byla (v polovině roku 2003) od následujícího roku snížena z 25 % na 15 %, tak by místo ke snížení státních výdajů došlo k jejich několikaleté explozi – viz obrázek 1. Tak to dopadlo, protože snížená sazba platila jen pro nově sjednané smlouvy po účinnosti zákona (2004). Změna/vynulování sazby státní podpory např. od roku 2023 by se proto měla/mohla týkat i běžících smluv – o žádnou retroaktivitu se přeci nejedná; zda stát přijme nějaká/případná další opatření při novele zákona o stavebním spoření, je v tomto ohledu nepodstatné.

Obrázek 1: Rozpočtové výdaje na podporu stavebního spoření v Česku (1993-2021)

Pramen dat: Ministerstvo financí ČR

Stavební spoření

Stavební spoření vzniklo v Německu jako forma vzájemné pomoci (spolek) zájemců o financování bytové výstavby v dané lokalitě (obec Wüstenrot ve Švábsku), v době bytové nouze po první světové válce. Spořitelům se přiděluje ohodnocovací číslo, vytváří se tak pořadník čekatelů na stavební úvěr (když např. 10 lidí začne spořit, tak 1 z nich může začít stavět do 3 let). Stát tyto produkty sdílené ekonomiky nikterak nedotoval. Výhodou těchto vzájemnostních institucí bylo, že se účastníci částečně znali, podmínky úvěrů byly sjednány již v době zahájení spoření a schopnost spořit tak byla do jisté míry zárukou schopnosti splácet úvěr ze stavebního spoření. V dnešní době je význam takového produktu zanedbatelný, pokud ovšem spoření není dotováno státem. Tak je tomu (od 50. let) v Německu a Rakousku, po roce 1990 byl tento produkt – se státními příspěvky – exportován do několika postkomunistických zemí, počínaje Československem. U nás měla v tomto ohledu rozhodující význam návštěva velmi zdatného obchodníka, člena představenstva rakouské stavební spořitelny Wüstenrot Geiera u českého ministra financí Špačka (Helmut Geier byl později předsedou představenstva

a generálním ředitelem rakouské pojišťovny Wüstenrot). „Export“ stavebního spoření do Polska se již nezdařil. Naopak tomu bylo na Slovensku (zákon přijat již v roce 1992) a také v Maďarsku a v Rumunsku. To je v zásadě všechno, byť stavovské instituce uvádějí ještě řadu dalších států se stavebním spořením, včetně Číny a posledním „přírůstkem“ je prý Kyrgyzstán. Evropská federace stavebních spořitelů, se sídlem v Bruselu, měla v roce 2020 členy v 12 zemích, včetně Kazachstánu; sdružení zastupuje i zájmy běžných bank, úvěrujících bydlení. Podle tohoto sdružení „občané Evropy využívají výhod stavebního spoření v těchto osmi členských zemích EU: Rakousko, Chorvatsko, Česko, Německo, Maďarsko, Lucembursko, Rumunsko a Slovensko. Vcelku existuje v těchto zemích téměř 40 mil. smluv stavebního spoření, které dosahují celkové sjednané částky více než jeden trilión euro“ (EFBS, 2021).

V Rakousku má smlouvu o stavebním spoření asi polovina občanů, u jednoho ze 4 poskytovatelů. Podstatnou roli v tom hraje neúčelovost tohoto spoření; naspořené prostředky lze po uplynutí vázací doby použít na cokoliv. Úvěr ze stavebního spoření lze využít též na úhradu školného (financování vzdělávání), nebo k financování dlouhodobé péče o klienta či jeho rodinné příslušníky. Získání úvěru není podmíněno vlastním stavebním spořením. Státní příspěvek určuje každoročně ministerstvo financí; zákon stanoví rozpětí 1,5 – 4 % z příspěvku účastníka, maximálně z 1200 euro ročně. Od 1. 4. 2012 platí sazba 1,5 %, tomu odpovídá maximální roční státní podpora 18 euro. Překlenovací úvěr lze získat (až) po 18 měsících spoření!

Německé stavební spoření je „účelové“ – naspořené prostředky, včetně státní podpory, lze použít pouze na investice do bydlení (v širokém slova smyslu). Smlouvu o stavebním spoření (vč. úvěrové fáze) má dnes méně než třetina občanů. Úrokové sazby ve fázi spoření jsou dnes jen symbolické (např. 0,01 %). Státní podpora („prémie“) byla původně (za Adenauera) 25 %, pak byla podstatně snížena, od roku 2021 byl státní příspěvek zvýšen z 8,8 % na 10 %. Počínaje rokem 2008 je německé stavební spoření integrální součástí vládou podporovaného systému soukromého penzijního spoření (státní podpora se vztahuje i na příspěvky zaměstnavatele). Mimochodem: celý tamní systém zdanění mezd/příjmů výrazně uplatňuje daňové odpočty, nemálo srovnatelně se zdaněním živnostenských příjmů, což je typické pro křesťansko-demokratický sociální model (welfare regime). Nárok na státní podporu stavebního spoření mají osoby s ročním zdanitelným příjmem do 35 000 euro (manželé dohromady 70 000 euro). Maximální roční výše státní podpory nyní činí 70 euro pro jednotlivce, pro manžele dvojnásobek. Mladí ve věku 16-25 let mají ve stavebním spoření privilegium: mají nárok na státní podporu, aniž by spoření museli využít na účely bydlení. Navíc jim řada stavebních spořitelů poskytuje speciální bonusy (Eilinghoff, 2022). Za dnešních ekonomických podmínek si stále více specialistů v Německu klade otázku, zda se stavební spoření ještě vyplatí. „Proč je stavebko stále ještě velmi oblíbené, je těžké pochopit. Spořicí fáze se sotva rentuje a úrokově příznivé půjčky lze také dostat bez problémů, obvyklým způsobem“ (Weigel, 2022). „Alternativou ke stavebnímu spoření zůstává klasický hypoteční úvěr, který je zpravidla transparentnější a nákladově příznivější“. Nicméně v polovině letošního roku měly německé stavební spořitelny boom v počtu nových smluv; stavební spoření jde znovu do módy (Tagesschau, 2022). Důvodem může být aktuální úroková politika Evropské centrální banky.

Slovenské stavební spoření prodělalo v uplynulých 30 letech zcela zásadní změny ve všech podstatných směrech. Svou největší slávu zažilo v prvních letech, v období vysokých úrokových sazeb z úvěrů, kdy stavební spoření nabízelo úrok z vkladů 3 % a „státní prémie“ k tomuto spoření byla 40 % až do výše maximálního ročního vkladu 15 000 Sk. Od roku 1997 byla sazba státního příspěvku snížena na 30 %, od 2001 25 % a od roku 2003 následovaly další poklesy; v období 2006-2014 se sazba pohybovala kolem 10 %, v letech 2016-2018 byla tato sazba 5 %. Od roku 2019 došlo na Slovensku k velké reformě stavebního spoření: státní příspěvek nyní činí 2,5 % (max. 70 euro ročně, při vkladu ve 2. pololetí polovic); nárok na tuto státní prémii není při sjednání nového překlenovacího úvěru a také po 6. roce trvání spoření. Součástí této velké reformy je i přechod na účelovost spoření (dokládání použití finančních prostředků na stavební účel) a testování příjmů (nárok podmíněn příjmem do 1,3 násobku celostátní průměrné mzdy). Již v roce 2011 navrhoval Inštitút finančnej politiky při ministerstvu financí úplné zrušení stavebního spoření. „IFP identifikovalo v celom systéme stavebného sporenia 5 hlavných problémových okruhov: úročenie je nižšie ako v bankách, štátna prémia sa poskytuje aj poberateľom nevýhodných medziúverov, štát dotuje v niektorých prípadoch bezúčelové sporenie a celkové poplatky „zhltnú“ 83 % štátnej dotácie“ (Franeek, 2011). „Nedotovať stavebné sporenie je krok dobrého hospodára“ (Vlachynský, 2018). Slovensko od roku 2019 vlastně realizovalo „ústupovou“ variantu, uvedenou v této citované studii IFP. Trh stavebního spoření se zúžil ze 3 na 1 poskytovatele: před rokem ukončil nabídku smluv stavebního spoření Wüstenrot a letos od července ČSOB Stavebná sporiteľňa; na trhu zůstává jen Prvá stavebná sporiteľňa. Řada analytiků dospěla k závěru, že produkt stavebního spoření je vhodný už jen na dofinancování úvěrů na bydlení (hypoték), protože je výhodnější než spotřebitelské úvěry.

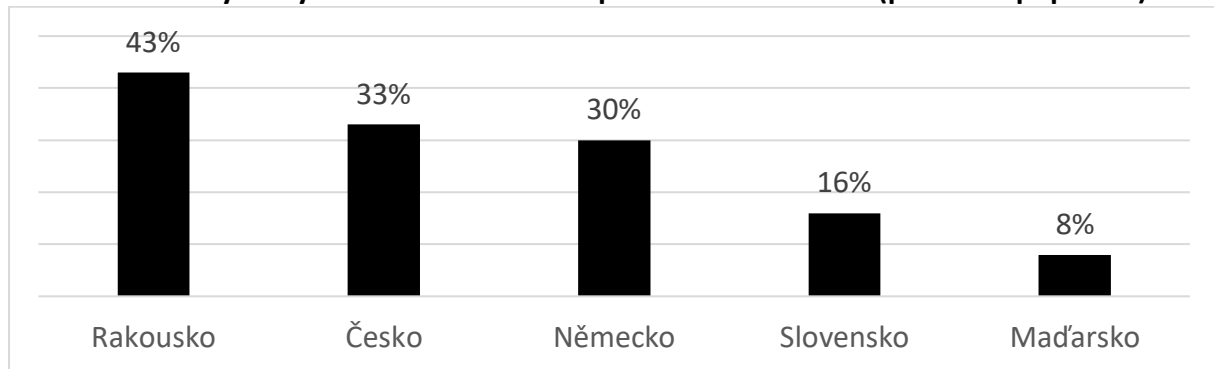
EFBS (2021) uvádí, že „Maďaři mohou uzavírat smlouvy o stavebním spoření od roku 1997. Důležitost stavebního spoření se významně zvýšila od globální finanční krize. Dnes stavební spořitelny hrají velkou roli ve financování soukromého bydlení a asi každý desátý obyvatel má smlouvu o stavebním spoření“. Podstatnou skutečností však je, že maďarská vláda prosadila v parlamentu v polovině října 2018, překvapivě a náhle, zrušení státní podpory (30 % z vkladů do 72 000 HUF ročně!) pro nově sjednávané smlouvy stavebního spoření. Vláda to odůvodnila mimořádně vysokými zisky stavebních spořitelů. Po dobu několika dní bylo možno sjednávat smlouvy ještě podle starých podmínek (dlouhé fronty!). Pak se (nové) stavební spoření stalo zcela neatraktivním produktem (DPA, 2018). V pokrytí obyvatelstva stavebním spořením je Maďarsko na 5. místě „na světě“ – viz obrázek 2. (V roce 2014 bylo pokrytí 12 %, 2016: 7 %; podle různých pramenů.)

Rumunsko podle EFBS (2021) „zavedlo stavební spoření poprvé v roce 2004 a potřebuje čas, aby mohlo stavět na úspěších dosažených v ostatních zemích. Stavební spoření má v Rumunsku nicméně velký potenciál a jistě může hrát důležitou roli ve financování bydlení v budoucnu.“ Podle starších údajů má stavební spoření asi 0,2-0,6 % Rumunů, přestože státní příspěvek činí od začátku 25 %. Koncem roku 2015 byl systém na více než 3 roky zablokován poté, co kontrolní úřad zjistil rozsáhlé nezákonné vyplácení státního příspěvku u obou poskytovatelů stavebního spoření; úřad přitom odmítl i neúčelovost stavebního spoření a jeho sjednávání s lidmi, kteří byli mladší 18 let nebo starší 65 let. Od roku 2019 lze opět sjednávat nové smlouvy stavebního spoření, stavební spořitelny (bytové banky) dohlížejí na účelovost

použití naspořených prostředků, uplatňují se uvedené věkové hranice (Melenciuc, 2018). Uváděný roční strop pro státní příspěvek je 250 euro.

Obrázek 2: Pokrytí obyvatelstva stavebním spořením v roce 2020 (procento populace)

Pramen: VPB (2021)

Česko zavedlo neúčelové stavební spoření od dubna 1993, se státním příspěvkem 25 % z ročního vkladu (dodnes stačí vklad poslat těsně před koncem roku), maximálně 3000 Kč ročně. Od roku 2004 byla prodloužena „vázací doba“ pro nové smlouvy z 5 na 6 let a státní příspěvek byl snížen na 15 %. Od roku 2011 byla sazba státního příspěvku snížena na 10 %, maximálně ze 20 000 Kč ročně; Nečasova vláda padla dříve, než stačila (od roku 2014) zavést „účelové vázání státní podpory“ na bydlení, na penzijní spoření a na studium; další změnou mělo být rozšíření poskytování stavebního spoření i do běžných bank. (Za dosavadního stavu se regulace hypotečních úvěrů nevztahuje na úvěry poskytované stavebními spořitelny; to ostatně umožňuje „dofinancování hypotéky úvěrem od stavební spořitelny“.) Překlenovací úvěry (též „meziúvěry“) představují 80 % objemu všech úvěrů stavebních spořitel (2021). Klientovi se zde k normálnímu úvěru „přibalí“ stavební spoření s vysokými státními dotacemi. Na rozdíl od jiných půjček se překlenovací úvěr nesplácí, klient platí pouze pevný úrok, který bývá o něco vyšší než u řádného úvěru. Úroky z překlenovacího úvěru (i z řádného úvěru ze stavebka), si klient může odečíst od základu daně z příjmů. Limit odpočtu za celou domácnost dělá ročně 300 000 Kč, je společný i pro hypotéky. (Předpokladem je, že úvěr slouží na bytové účely, tedy rekonstrukci, stavbu nebo koupi nemovitosti určené k trvalému bydlení; chaty, chalupy a objekty určené k rekreaci podmínku nesplňují.) Překlenovací úvěr má ale i nevýhodu: stavební spořitelna klienta během překlenovacího úvěru jen tak nepustí, předčasné splacení se nepovoluje. Úrokové podmínky překlenovacích úvěrů bývají vcelku „výhodné“ jen díky státní podpoře zabudovaného fiktivního spoření. Zatímco bez kombinace se stavebním spořením je překlenovací úvěr již na první pohled drahým finančním produktem, prodejci stavebního spoření ovšem (vcelku správně) uvádějí, že kombinovaný produkt má 3 zásadní výhody: je jednoduchý pro sjednání, snadno dostupný a má dobré parametry úrokových sazeb. Vysoká státní podpora stavebního spoření a překlenovacích úvěrů umožňuje i vysoké dividendy stavebních spořitel (podstatně vyšší než v domovských zemích jejich majitelů).

Dnešní turbulentní doba vede i k diferenciaci podmínek jednotlivých produktů stavebních spořitel. Např. Moneta stavební spořitelna donedávna nabízela pouze úvěry s pevnými úrokovými sazbami. Od 21. 7. 2022 zavedla fixace úrokových sazeb a nový způsob splácení

překlenovacích úvěrů; nové překlenovací úvěry jsou poskytovány jako překlenovací úvěry se zvýšenými úrokovými sazbami. Aktuální tarify pro fyzické osoby uvádí tabulka 2. „Úvěrové tarify NaÚvěr jsou nabízeny pouze ve vazbě na překlenovací úvěr. Samostatnou smlouvu o stavebním spoření (bez překlenovacího úvěru) je možno uzavřít toliko v tarifu ProSpoření. Tarif NaÚvěr N3 je určen pro nezajištěné překlenovací úvěry, tarif NaÚvěr Z3 pro úvěry zajištěné, tedy hypotéky. Úroková sazba překlenovacího úvěru je sjednána (fixována) na dobu několika let nebo po celou dobu splatnosti. Doba fixace úrokové sazby překlenovacího úvěru je vždy delší než dva roky a úroková sazba překlenovacího úvěru přechází na následný úvěr ze stavebního spoření. Protože stavební spořitelna nesmí měnit úrokové sazby úvěru ze stavebního spoření, je úroková sazba úvěru ze stavebního spoření hodně vysoká (proto název překlenovací úvěr s vysokými úrokovými sazbami). Stavební spořitelna však může poskytnout slevu z úrokové sazby a tím získá možnost cenu úvěru upravovat. Ze zákona nesmí být rozdíl mezi úrokovou sazbou úvěru ze stavebního spoření a úrokovou sazbou z vkladů na účtu stavebního spoření vyšší než tři procentní body. Proto je také úroková sazba z vkladů na účtu stavebního spoření vyšší, než je obvyklé (odtud název překlenovací úvěr s vysokými úrokovými sazbami, kde jsou sazby v množném čísle). Takto vysoká úroková sazba z vkladů však není pro stavební spořitelnu výhodná, a proto její využití omezuje. U překlenovacích úvěrů Monety platí následující opatření: • Smlouvu o stavebním spoření v tarifu NaÚvěr nelze sjednat samostatně, pouze ve vazbě na překlenovací úvěr. • Přidělení cílové částky nastane po dvou letech. Jedinou podmínkou pro přidělení cílové částky je uplynutí zákonem předepsané dvouleté lhůty. • Klient je ve fázi spoření povinen měsíčně spořit částku podle úvěrové smlouvy. Může sice ukládat více, ale vklady nad rámec smlouvy nejsou úročeny... Princip překlenovacích úvěrů se zvýšenými úrokovými sazbami není nový, přišla s ním již před mnoha lety Buřinka. Později začala tento typ překlenovacího úvěru nabízet i Modrá pyramida a Raiffeisen stavební spořitelna. Moneta je tedy čtvrtou stavební spořitelnou, která nabízí překlenovací úvěry se zvýšenými úrokovými sazbami“ (Kielar, 2022).

Tabulka 2: Moneta stavební spořitelna: parametry nových tarifů stavebního spoření

Tarif	Úroková sazba vkladů / úvěru ze stavebního spoření	Minimální procento naspoření pro přidělení	Minimální splátka úvěru ze stavebního spoření	Cílové hodnotící číslo
ProSpoření	2,50 % / 5,49 %	40 %	0,7 %	600
NaÚvěr N3	6,90 % / 9,90 %	0 %	dle smlouvy	0
NaÚvěr Z3	5,90 % / 8,90 %	0 %	dle smlouvy	0

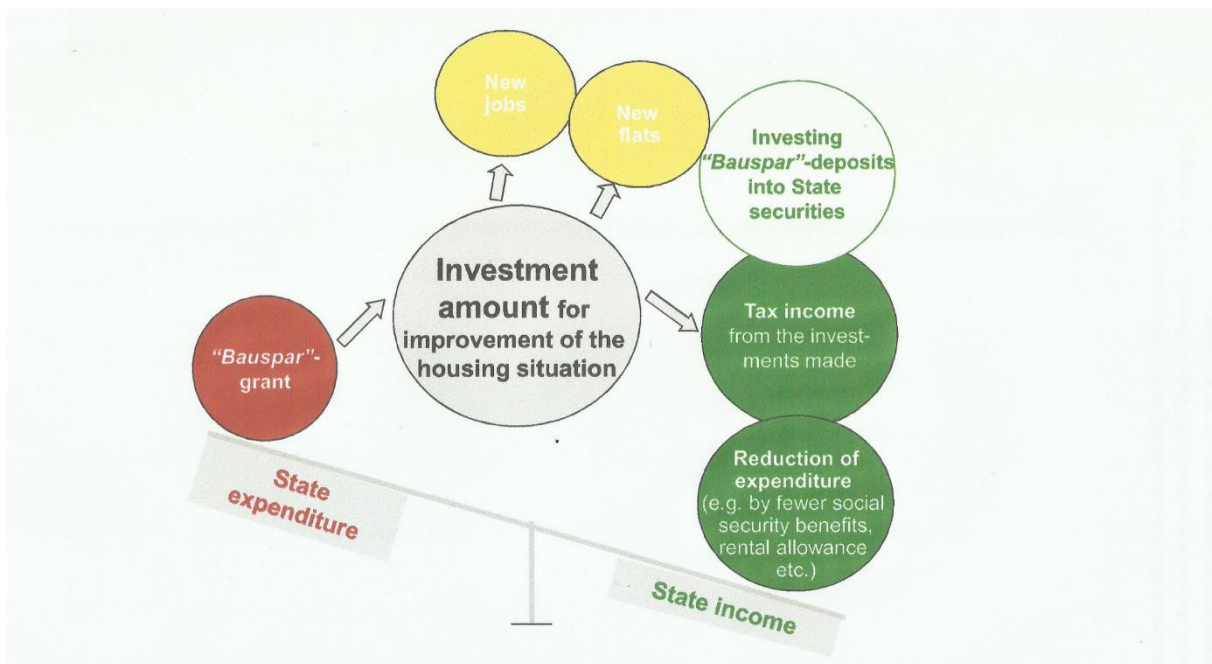
Pramen: Kielar (2022)

Produktová politika Monety potvrzuje neúčelnost zvláštní právní úpravy stavebního spoření (vč. státních dotací). Připomeňme, že Asociace českých stavebních spořitelen svého času uvedla, že „nejpodstatnějším důvodem existence a podpory stavebního spoření je jeho schopnost poskytovat takové úvěry, které trh vytvářet neumí... Podstatou celého systému je zajištění dostatku dlouhodobých vkladů od velkého množství účastníků. Z těchto stabilních zdrojů lze také garantovat stabilní podmínky úvěrů“ (AČSS, 2015). Ve skutečnosti je stavební spoření jen hrou pro střední třídu. „V systému stavebního spoření je tok dotací velmi nepřímý

a necílený a je spojen s velkými správními náklady... Ostatní formy podpory bydlení jsou efektivnější“ (Diamond, 1998).

Stavební spoření je u nás (a v Rakousku, tam ovšem jen se symbolickou státní podporou) střednědobým programem neúčelového spoření; přídavné jméno „stavební“ je jen ozdobou, v zásadě záminkou k odčerpávání státních příspěvků ze státního rozpočtu. Klient dostává státní příspěvek jen za to, že spoří např. 6 let, pak má naspořené peníze i se státními příspěvky volně k dispozici. Redistribuční úlohu státní podpory stavebního spoření vtipně charakterizoval Zámečník (2011): „stát z jedné kapsy středně příjmových obyvatel peníze formou daní vezme, a do druhé kapsy je po "přechroupání" státním aparátem formou státního příspěvku vloží. Samozřejmě nikoli zadarmo – klient si za to navíc musí zaplatit smlouvu u stavební spořitelny.“ Dvě reformy stavebního spoření u nás přinesly podstatný pokles vyplacených státních podpor z 16,1 mld. Kč v roce 2005 na 4-5 mld. Kč ročně. Švejnar a kol. (2010) vyhodnotili české stavební spoření za „neefektivní dotační program“, který je potřebné eliminovat. Jediným, leč významným problémem je to, jak to udělat – jde totiž o významné politikum.

Obrázek 3: Státní podpora stavebního spoření jako fiskální multiplikátor

Pramen: Bausparkasse Schwäbisch Hall (2010)

Stanjurův překvapivý návrh na zrušení státní podpory byl patrně míněn jen jako pokusný balónek. „Návrh ... kritizuje opozice a veřejně jej odmítla také koaliční KDU-ČSL... V Národní rozpočtové radě má ... otevření diskuse o vhodnosti a efektivitě státního příspěvku na stavební spoření podporu. 'Jsme dlouhodobě názoru, že se jedná o nevhodný výdaj veřejných rozpočtů, na což jsme v minulosti – tedy i předchozí vlády – opakovaně upozorňovali', uvedl Hampl a dodal, že ale ani od případného zrušení příspěvku nelze očekávat, že by vyřešil strukturální deficit státního rozpočtu ... přes 200 mld. Kč“ (Ali, 2022). Do diskuse se zapojil i dřívější bojovník proti bankovním poplatkům, nynější přední opoziční poslanec Nacher: „Jsem proti zrušení státní podpory u stavebního spoření. Stát by tím dal najevo, že už moc nechce, aby se lidé o svoje bydlení postarali sami. Zrovna tato podpora představuje transparentní využití

prostředků daňových poplatníků – má to jasná pravidla a dopředu je jasné, komu a v jaké výši putují finanční prostředky. Proti zrušení jsem i z důvodu ekonomického: jedna koruna vložená do této podpory se státu vrátí několikanásobně v podobě daní, které budou odvedeny při výstavbě. Je to tedy z pohledu státu spíše takový druh investice. Za třetí jsem proti proto, že takové opatření má velké časové zpoždění, neb jej nelze aplikovat zpětně nebo na běžící smlouvy (změna pravidel uprostřed hry, zákaz retroaktivity). Ty teoretické úspory by tak nastaly stejně až za mnoho let, takže by to neřešilo aktuální potřebu šetřit. Když to shrnu: za mě toto není vhodná, ani správná cesta k úsporám“ (Hovorka, 2022).

S tezí o vysoké návratnosti státní podpory stavebního spoření se lze setkat i v zahraničí, viz obrázek 3, německé provenience. Jde vlastně o keynesiánský fiskální multiplikátor, který má v obecné, národohospodářské rovině něco do sebe, nejde však rozhodně o argument pro existenci konkrétních výdajových programů. Nic není zadarmo.

Jistý význam má dnes „stavební spoření“ pouze v Německu, kde bylo před léty přidáno do komplikovaného sociálního systému. Rakousko by se jistě snadno obešlo bez produktu se státní podporou na úrovni 1,5 (až 4) % vkladu. České stavební spoření má praktický význam hlavně pro jeho poskytovatele zahraničního původu; pro tyto bankovní instituce by ovšem měly platit stejné podmínky jako pro jiné banky. Hlavní překážkou pro reformu stavebního spoření je dnešní celková kvalita české politiky.

Penzijní spoření

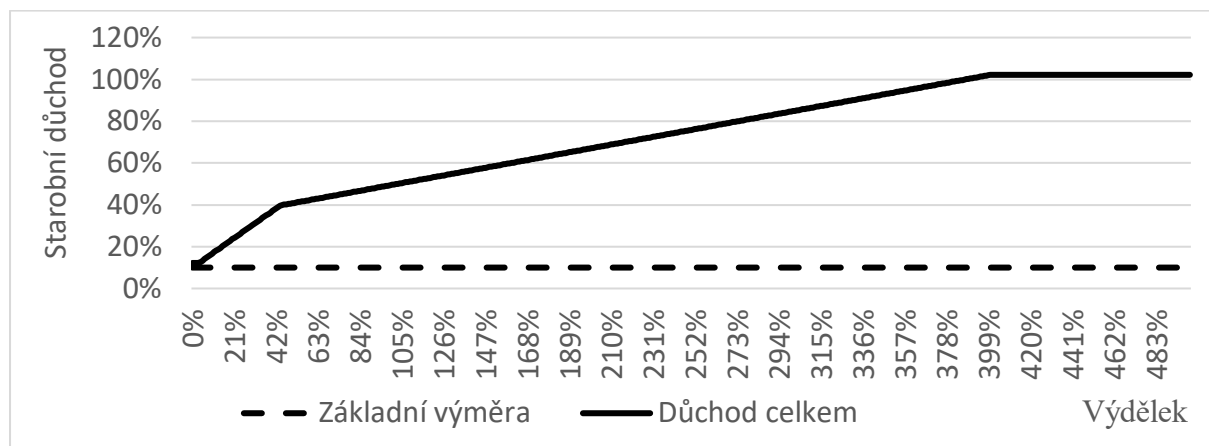
Český důchodový systém se oficiálně skládá ze dvou penzijních pilířů: z veřejného „důchodového pojištění“ a ze soukromého „doplňkového penzijního spoření“. Paralelně k „doplňkovému penzijnímu spoření“ existuje též klasické a investiční „soukromé životní pojištění“ – s odlišnou státní podporou, která je jen u příspěvků zaměstnavatele shodná (a společná!) s doplňkovým penzijním spořením. Stále větší význam v realitě mají investice do bydlení jako forma zabezpečení ve stáří.

V dřívějším převážně jednotném komunistickém systému byly nově přiznávané starobní důchody výrazně závislé na finálních výdělcích (mzdový průměr tří nejlepších let z posledních deseti let); režim zvýhodňoval preferované „pracovní kategorie“ (horníky, jiné rizikové profese) a diskriminoval již téměř neexistující soukromé rolníky a živnostníky. S těmito výjimkami se jednalo o univerzální dávkově definovaný penzijní systém. Běžný zaměstnanec s celostátní průměrnou mzdou (PM) obdržel v roce 1989 po 45 započtených letech (zaměstnání a studia na střední a vysoké škole) poměrně vysoký důchod ve výši 85-90 % čisté mzdy. Po 20 letech pobírání důchodu však mohl očekávat důchod na úrovni minima („sociální důchod“), které ovšem bylo na úrovni dnešních 37 % čisté PM. Relace celostátního průměrného důchodu a čisté mzdy byla tehdy 64 %, relace k hrubé mzdě pak 50 %. Nedostatečná indexace důchodů byla způsobena zejména skrytým růstem cen (dlouhodobý průměr tohoto růstu spotřebitelských cen byl asi 2,5 % ročně); jednorázové kampaňovité zvyšování důchodů tento skrytý růst cen nebralo na zřetel. K redukci vyšších výdělků při výpočtu důchodu se používaly redukční hranice. První redukční hranice v roce 1989 byla ale na úrovni 79 % PM, druhá redukční hranice pak 189 % PM. Mzda do první redukční hranice nebyla a není ani dnes při výpočtu důchodu redukována. Oficiálně šlo o státní „důchodové

zabezpečení“, nikoliv o sociální pojištění; veřejný výdajový program byl financován ze státního rozpočtu. Konstrukce důchodů byla ale výrazně Bismarckovská (závislost na výdělku).

Inflace a nízká valorizace redukčních hranic v první polovině 90. let podstatně snížily závislost nově přiznávaných starobních důchodů na předchozím výdělku. Důchodovou reformou od roku 1996 vzniká „důchodové pojištění“ se dvěma „výměrami“: základní a procentní. Jednotnou základní výměru dostává každý důchodce, její výše je nyní parametrizována na 10 % PM. Procentní výměra důchodu generuje dílčí závislost důchodu na předcházejícím celoživotním výdělku, upraveném pomocí redukčních hranic a redukčních koeficientů: směrodatný výdělek je při překročení nízké první redukční hranice 44 % PM redukován na pouhých 26 %. Obrázek 4 znázorňuje dnešní parametry českého „důchodového pojištění“. „Progresivita“ tohoto systému je vysoká: nově přiznaný starobní důchod je závislý na výdělku rámcově z pouhých 30 %. Ze 70 % se tedy jedná o (rovný) důchod typu Beveridge. Ve střední Evropě se jedná o raritu: ve všech sousedních zemích zcela jasně dominuje „Bismarck“.

Obrázek 4: Nově přiznaný starobní důchod v poměru k celoživotnímu výdělku, v % PM v roce 2022, 45 let pojištění

Pramen: autor

Transformace československého převážně Bismarckovského důchodového systému na český převážně Beveridgeovský systém byla ovlivněna liberální politikou Klausovy vlády a vytvořením komplikovaného a velmi málo srozumitelného výpočtu jak nově přiznávaných starobních důchodů, tak i valorizace důchodů. V poslední době k posilování nivelizace důchodů přispívá i marketingový přístup politiků k těmto otázkám. Nadpoloviční většina Čechů přitom dává přednost „Bismarckovi“ před „Beveridgem“.

Základní výzvou pro české „důchodové pojištění“ je jeho v zásadě technická reforma, rušící základní redukční hranici a vedoucí tak ke srozumitelnosti kombinace Beveridgeovské (nepojistné) a Bismarckovské (pojistné) komponenty toho „systému“. O účelnosti této reformy se podařilo přesvědčit aparát MPSV, v rámci přípravy několika variant reformy starobních důchodů. Vostatek (2021a) připravil úzce pojatou samostatnou novelu zákona o důchodovém pojištění, odstraňující redukční hranice, návrh však nebyl zařazen na program jednání Komise pro spravedlivé důchody; je přitom stále aktuální. V zájmu minimalizace rozdílů oproti dosavadním nově přiznávaným důchodům tento návrh zvyšuje základní výměru

starobního důchodu z 10 % na 32 % PM a ekvivalentně snižuje procentní výměru důchodu. Ostatně tato „kalkulační“ rekonstrukce pojistné a nepojistné složky (starobních) důchodů byla navrhována již dříve, mj. v expertíze Světové banky pro MPSV (Chloň-Domińczak, 2003). Novum je „pouze“ v tom, že uvedená novela zákona o důchodovém pojištění nezahrnuje žádné další reformní kroky – kromě zmíněných nových kalkulačních parametrů starobních, invalidních, vdovských/vdoveckých a sirotčích důchodů.

Penzijní připojištění se státním příspěvkem vzniklo v roce 1994 jako státem podporovaný systém soukromého penzijního pojištění; Česko bylo jednou z prvních postkomunistických zemí, kde se tento systém rozvinul. Penzijnímu připojištění předcházela návrh MPSV na zavedení systému zaměstnaneckých penzí, vypracovaný s asistencí amerických poradců. Klaus v pozici předsedy vlády tento návrh zásadně odmítl, v souladu s liberální sociální politikou. Zaměstnanecké penze jsou v zásadním rozporu s důsledným, klasickým liberálním modelem – podniky se nemají starat o důchodové či jiné sociální zabezpečení svých zaměstnanců již z toho důvodu, že mají maximalizovat zisk ve svém podniku. Vláda návazně deklarovala uplatnění „občanského“ principu v penzijním připojištění, spočívajícího v tom, že smlouvu o tomto „připojištění“ může s penzijním fondem, a. s., uzavírat výhradně „účastník“, resp. jednotlivec či občan. Současně se však umožnilo zaměstnavatelům, aby posílali příspěvky na osobní účty svých zaměstnanců; podnětem zde bylo jisté „vyvážení“ rušených privilegií do té doby preferovaných „pracovních kategorií“ v systému veřejných penzí. K příspěvkům zaměstnavatele náležel účastníkovi státní příspěvek, jako by šlo o část příspěvku účastníka. (Současně nebylo možno příspěvek zaměstnavatele zahrnout do nákladů podniku. Z příspěvku zaměstnavatele se neplatilo pojistné na sociální a zdravotní pojištění.) Zakladatelem a akcionářem penzijního fondu mohl být kdokoliv, tedy i zaměstnavatel; takové „zaměstnavatelské“ penzijní fondy také vznikly, např. Hornický penzijní fond (OKD), Penzijní fond Škoda (Plzeň), vesměs však byly později prodány.

Při novele zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem od roku 2000 byl zvýšen státní příspěvek od třetího roku trvání smlouvy na sazbu, která původně platila jen pro první dva roky (coby jakási „startovní prémie“), a byl zaveden odpočet od základu daně z příjmů při příspěvku účastníka nad 500 Kč (do 1500 Kč) měsíčně. Na příspěvek zaměstnavatele se po novele zákona neposkytuje státní příspěvek, ale na druhé straně je možno od této novely příspěvek zaměstnavatele zahrnout do nákladů (s poměrně vysokým zastropováním). Došlo též k zpřísnění některých zákonných ustanovení, zejména zvýšení „důchodového“ věku na 60 let a stanovení minimální doby placení příspěvků na 5 let (naprostá většina penzijních fondů tuto minimální dobu požadovala již od počátku).

V době vzniku českého penzijního připojištění byl český pojistný trh do značné míry teprve ve stadiu vzniku; v roce 1993 měla bývalá monopolní státní pojišťovna tržní podíl 87 % (měřeno přijatým pojistným). V té době došlo mj. též ke dvojímu zásadnímu zvýšení sazeb pojistného u havarijního pojištění, vinou chybné kalkulace. Na tuto pojišťovnu byli proto našťvaní i státní úředníci připravující zákon o penzijním připojištění; to bylo důvodem, proč státní úředníci nechtěli, aby na nově vytvářeném trhu penzijního připojištění (také) dominovala Česká pojišťovna. Věcně totiž penzijní připojištění mohlo být provozováno přímo soukromými životními pojišťovnami – z právního i ekonomického hlediska se jednalo nepochybně o zvláštní

druh životního pojištění, s vysokým podílem jednoduchého spoření. Vysloveně pojistným produktem byl doživotní starobní důchod a dávkově definovaný invalidní důchod. Zákon o penzijním připojištění však přesto výslovně vyloučil aplikaci pojistného práva na penzijní připojištění.

Produktem státní politiky na úseku penzijního připojištění bylo vytvoření velkého množství (44) jednodukových penzijních fondů – akciových společností, s jednoduchou účetní osnovou, a velkého množství prodejních sítí finančních produktů typu multi-level (což tehdy bylo možno považovat za klad). Pak nastalo dlouhé období konsolidace a koncentrace tohoto nového dílčího finančního sektoru. Některé finanční skupiny zahraničního původu skupovaly malé i velké penzijní fondy, založené různými českými podnikatelskými skupinami. Počátkem 21. století se pak vytvořila výrazně oligopolní struktura trhu penzijního připojištění, typická nejen pro menší postkomunistické země, resp. pro jejich finanční sektor.

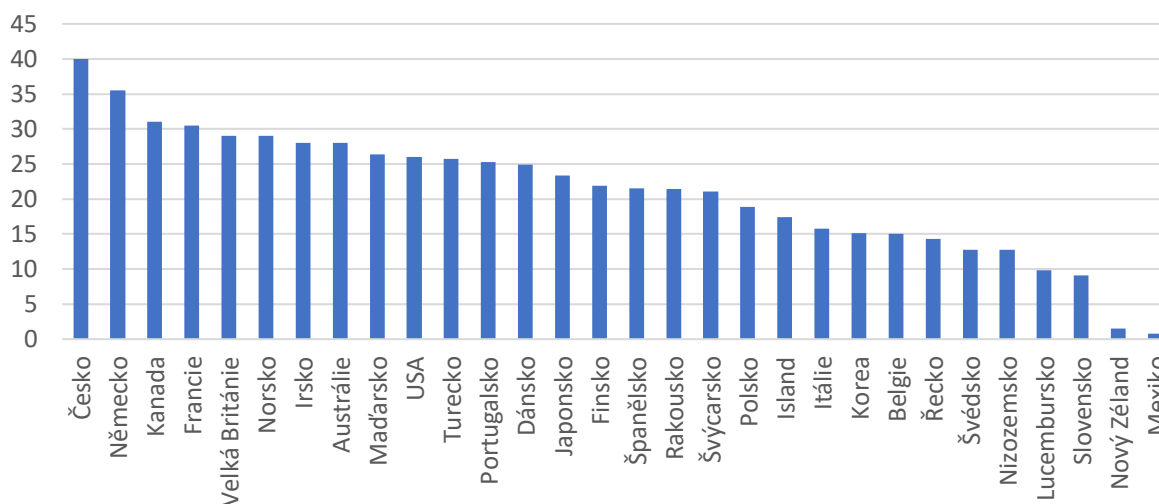
Původní produkt penzijního připojištění, jak byl upraven zákonem, vytvářel dojem penzijního pojištění s poměrně velkou variabilitou – základním plněním podle dikce zákona byl starobní důchod a bylo možno poskytovat i invalidní a další důchody. Jenže „místo“ penze bylo možno bez problému obdržet „jednorázové vyrovnání“ – čili si prostě vybrat vklad i se státními příspěvky a úroky („zhodnocením“). A dávkově definovaný invalidní důchod, z pohledu zabezpečení klientů ideální konstrukce, byl pro penzijní fondy komplikací, kterou nenabízely i proto, že k příspěvku na něj nebyl nárok na státní příspěvek – z nepochopitelných důvodů. Ač tedy produkt „penzijní připojištění“ měl být především pojištěním, ve skutečnosti byl v zásadě pouhým neúčelovým spořením, podobně jako stavební spoření. Výhodou tohoto „penzijního“ spoření byla možnost výběru vkladů s úroky od věku 50 let, navíc u mladých bylo možno po 15 letech obdržet polovinu naspořených prostředků a zákon umožňoval i výběr prostředků již po jednom roce (při věku od 50 let), což některé fondy i nabízely. Při státním příspěvku až 50 % příspěvku účastníka tak penzijní připojištění představovalo ještě výhodnější produkt, než bylo stavební spoření (původně s jednotným státním příspěvkem 25 %) – pro osoby ve věku přes 40 let.

Extrémně vysokého dotování českého penzijního připojištění si povšimli i v zahraničí. OECD opakovaně publikovala obrázek 5, který vznikl na základě dat před více 20 léty (Yoo a de Serres, 2004). Podle tohoto srovnání bylo české penzijní připojištění nejvíce státem podporovaným produktem tohoto druhu v rámci OECD (na druhém místě skončilo Německo). Podle uvedené studie se jedná o charakteristiku celkových fiskálních nákladů v systémech zaměstnaneckých penzí (kromě Itálie a Koreje), které jsou poskládány ze tří složek: z ušlého zdanění příspěvků, z ušlého zdanění investičních výnosů a ze zdanění dávek. V textu originální studie se uvádí, že čisté fiskální náklady v Česku byly nejvyšší a činily téměř 40 % příspěvků. Samotné ušlé zdanění příspěvků (zaměstnavatele), podle našeho odečtu z grafu v uvedené studii, by představovalo 44-45 % příspěvků.

Extrémnost státní podpory českého penzijního připojištění, doplňkového penzijního spoření a soukromého životního pojištění je v obecné rovině ovlivněna také nezdaňováním plnění z nich daní z příjmů – zdaňují se pouze kapitálové výnosy! K systému státní podpory formou daňového odpočtu v době placení příspěvku totiž (ve světě) patří zdanění celého plnění (jednorázového vyrovnání, penze) daní z příjmů v období plnění – státní podpora spočívá

„pouze“ v časovém odkladu daně z příjmů („odložená daň z příjmů“). Totéž platí i pro případné osvobození od placení pojistného na sociální (a zdravotní) pojištění – i toto pojistné musí být modelově plně uhrazeno v době plnění při analogické aplikaci konceptu odložené daně z příjmů. Riesterova penze i jiné státem podporované penzijní spoření v Německu respektují koncept odložené daně z příjmů, totéž platí i v USA atd.

Obrázek 5: Fiskální stimulace soukromých penzí v roce 2003 (% z příspěvku na penzi)

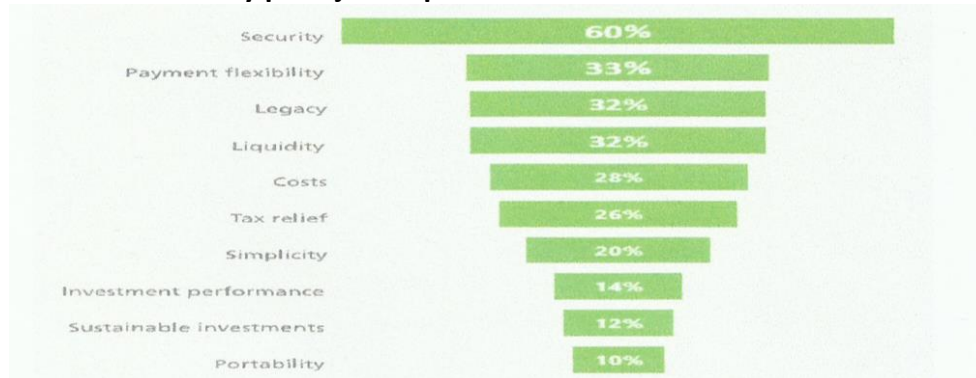

Pramen: Yoo a de Serres (2004)

Extrémně vysoká státní podpora penzijního připojištění se promítla ve velkém nárůstu počtu smluv penzijního připojištění. Koncem roku 2001 bylo v systému již téměř 2,5 mil. účastníků, kteří ze státního rozpočtu obdrželi státní příspěvky v celkové kumulativní výši 14 mld. Kč. Již tehdy bylo významné ukončování penzijního připojištění s výplatou jednorázového vyrovnání a sjednávání nových smluv seniory; do konce roku 2001 bylo na jednorázovém vyrovnání vyplaceno 16,4 mld. Kč. Počty smluv penzijního připojištění výrazně rostly i v následujících letech; k velkému meziročnímu nárůstu – o více jak půl miliónu – došlo v roce 2012, na více než 5,1 mil., marketingovým „využitím“ velké důchodové reformy ze strany penzijních fondů (a jejich prodejců): „vlození“ penzijního připojištění do „transformovaných fondů“ penzijních společností bylo impulsem k obsáhlé prodejní kampani před 30. 11. 2012, kdy došlo k uzavření těchto fondů pro nové klienty. Prodejci argumentovali především výhodností garance vložených prostředků a možností výběru poloviny ušetřených prostředků po 15 letech (u mladých lidí). Prodejní argumentace plně odpovídala zájmům klientů; výrazná preference konzervativních fondů, resp. spoření bez rizika není ostatně českým specifíkem. Dokládá to mj. výběrové šetření v 10 evropských zemích: 73 % respondentů dalo přednost bezpečnosti/jistotě penzijního spoření před jeho výnosností. Bezpečnost je prioritou č. 1 – pro 60 % respondentů. Významnými prioritami je též možnost přerušit placení příspěvků (33 %), přenechat je potomkům (32 %) a likvidita (průběžný přístup k úsporám, 32 %). Naproti tomu výnosnost/výkonnost patří mezi nejméně významné priority v penzijním spoření, spolu s přenositelností úspor v rámci EU (Insurance Europe, 2020) – viz též obrázek 6. Ostatně moderní behaviorální ekonomie dospěla k závěru, že naprostá většina klientů nemá schopnost a potřebu vybírat si penzijní produkt či penzijní fond.

Obrázek 6: Priority penzijního spoření

Pramen: Insurance Europe (2020)

Hlavním účelem sjednávání českého penzijního spoření není individuální zabezpečení ve stáří, natož pak formou annuity/penze. Účelem je zbavit se nadbytečné likvidity a daňová optimalizace. Zásadní význam pro vysoký počet účastníků měla konstrukce „penzijního připojištění“, sjednávaného do konce roku 2012: v praxi se jednalo o jednoduchý bankovní spořicí produkt, s vysokou explicitní státní podporou v podobě státního příspěvku (až 50 %!), s garancí nezáporného nominálního výnosu. Fiskální iluze, spočívající v domněnce, že státní podpora je zdarma, hrála přitom také významnou roli. To vše vysvětluje nebývale vysoký počet účastníků. „...třetí pilíř reálně není penzijním schématem. Podobá se spořicímu účtu s daňovou podporou. Systém by neměl být prezentován veřejnosti jako zdroj významného budoucího příjmu“ (World Bank, 2017). „Osobní penze mají relativně širokou klientelu jen v několika členských zemích (pokrytí přes 60 % v Česku, přes 30 % v ... Německu), zatímco ve většině členských zemí je pokrytí nevelké a roztržštěné a v několika téměř neexistující“ (EC, 2017). Když to dovedeme do všech důsledků, tak dojdeme k závěru: „3. pilíř (dobrovolné penzijní spoření) by neměl dostávat dotace, které jsou regresivní a které nemají žádný významný vliv na soukromé spoření“ (Willmore, 2000). Standardní třetí penzijní pilíř nemá nikde ve světě praktický význam pro většinu obyvatelstva, a to ani zdaleka.

Systém penzijního připojištění byl dlouhodobě kritizován jako nedostatečně transparentní – počínaje tím, že nebyl oddělen majetek penzijních fondů od majetku účastníků. „Neoddělení“ majetku fondů a jeho účastníků bylo důsledkem výchozí „hybridní“ koncepce penzijního připojištění, kdy se původně vycházelo z konceptu zaměstnaneckých penzijních fondů, které ve své kapitalizované podobě dávkově definovaného plánu (také) nemají majetek oddělen – protože u nich v zásadě není co „oddělovat“: vše patří účastníkům, zaměstnavatel je „jen“ sponzorem.

Kdyby Klausova vláda použila konstrukci soukromých životních pojišťoven, resp. využila standardního západního pojistného práva, tak by problém s oddělením majetku společnosti a klientů nevznikl: v účetnictví životních pojišťoven se u klasických životních pojištění také neuvádí majetek klientů, protože se jedná „pouze“ o nároky na plnění při splnění příslušných předpokladů, resp. pojistných podmínek. Problém českých penzijních fondů byl proto spíše v tom, že jejich účetnictví a audit byly silně zjednodušené – oproti životním pojišťovnám. Když bychom si problém penzijního připojištění z tohoto hlediska mohli zjednodušit pomínutím pojistných prvků (doživotní penze, dávkově definovaný invalidní důchod), které v praxi stejně

neměly praktický význam, tak bychom tento sektor měli komparovat s teoretickým modelem spořitelny (banky), která jen sbírá vklady „účastníků“ a investuje je převážně do státních obligací (což byla a je česká praxe, daná i produktem penzijního připojištění). Jedinou významnou odchylkou penzijního připojištění od tohoto bankovního spoření by bylo to, že úrokovou sazbu stanoví penzijní fond až po skončení roku, podle dosažených výnosů. V náročném tržním prostředí by si penzijní fondy konkurovaly vyšší úrokové míry a nebyla by zde žádná potřeba nějakého dodatečného oddělení majetku majitelů společnosti a vkladatelů.

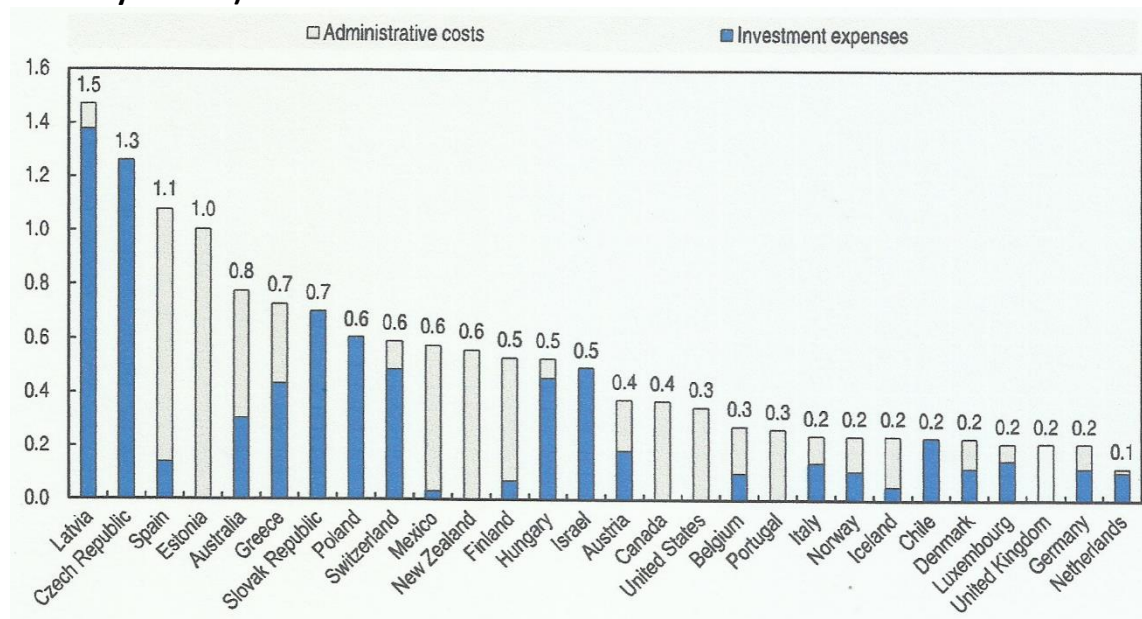
Problém penzijního připojištění tedy nebyl v tom, že by tyto majetky a práva nebyly dostatečně odděleny či vymezeny, ale v nedokonalém tržním prostředí; můžeme to označit i jako selhání trhu. S tím, že obecně zde není zvláštní rozdíl od bankovního či pojistného trhu. Zvláštností českého trhu penzijního připojištění bylo to, že prodávaný produkt byl velmi jednoduchý a obchodní marže penzijních fondů byly či mohly být podstatně více „viditelné“, resp. průhledné. Proto také např. ministerstvo financí v materiálu pro poradů ekonomických ministrů v roce 2007 uvádělo, že „jsou nedostatečně nastavená pravidla pro stanovení výše nákladů“ a že tato otázka bude řešena stanovením horní meze úplaty za spravování majetku účastníků. Toho se mělo dosáhnout se současným oddělením majetku účastníků a akcionářů – mise Světové banky již v roce 2001 urgovala naše „autority“, aby pokročily s plány na oddělení aktiv akcionářů a klientů – přechodem od modelu participace na zisku k modelu podílových fondů (World Bank, 2001).

„Model podílových fondů“ byl zaveden v rámci velké důchodové reformy od roku 2013. Penzijní fondy se musely transformovat na „penzijní společnosti“, dosavadní penzijní připojištění bylo uzavřeno (pro nové účastníky) a prohlášeno za „transformovaný fond“, obhospodařovaný penzijní společností. Noví klienti mohou vstoupit pouze do některého z nových „účastnických fondů“ penzijní společnosti, tam mohou přestoupit i účastníci z transformovaného fondu. Účastnické fondy jsou postaveny na modelu podílových fondů; transformované fondy představují jakýsi hybrid dosavadního a nového systému: zákon stanovil maximální úplatu za jejich obhospodařování 0,6 % z aktiv ročně plus 15 % ze zisku transformovaného fondu (z toho nejméně 5 % ze zisku jde do zvláštního rezervního fondu). Poplatek 0,6 % z aktiv byl přitom méně než polovina předchozích vykazovaných provozních nákladů penzijních fondů na úrovni 1,4-1,5 % z aktiv ročně (Šídlo, 2012); v mezinárodním porovnání za rok 2013 nás OECD uvedlo jako zemi s nejvyššími provozními náklady, v roce 2016 jsme byli na druhém místě za Lotyšskem – viz obrázek 7. Tyto provozní náklady jsou u nás v posledním desetiletí stále méně souhrnně vykazovány (státem, ČNB i APS ČR), navíc (nejen u nás) nepředstavují celkovou reži (a marži) penzijních fondů.

V rámci velké důchodové reformy bylo rovněž zavedeno „důchodové spoření“, což je 2. penzijní pilíř, rovněž s využitím „modelu podílových fondů“. Jeho výhradními poskytovateli byly tytéž (nové) penzijní společnosti. Tento nový penzijní pilíř skončil fiaskem; také proto, že nebylo možné vyplácet přiměřené provize (jako v jiných zemích). Zákon o ukončení důchodového spoření byl přijat v roce 2015, při té příležitosti se podařilo v parlamentu (poslaneckým návrhem) vylobbovat zvýšení poplatků pro účastníky 3. pilíře. Po zrušení důchodového spoření se vláda rozhodla dále zvýšit atraktivitu doplňkového penzijního spoření. Od roku 2016 se do systému mohou zapojit účastníci mladší 18 let: rodiče mohou pro své děti uzavřít smlouvu o

doplňkovém penzijním spoření. Místo dosažení důchodového věku, jak je tomu u státního důchodu, byl věk, od kterého mají účastníci nárok na penzi, stanoven na 60 let. V zájmu snížení podílu jednorázových vyrovnání a podpory dlouhodobého čerpání prostředků jsou nově výplaty penze, pobírané po dobu delší než deset let, osvobozeny od daně. Za účelem zvýšení příspěvků se od roku 2017 zvýšila daňová úleva na příspěvky účastníka z 12 000 Kč na 24 000 Kč ročně (tj. příspěvky mezi 1000 a 3000 Kč měsíčně jsou daňově odečitatelné) a výše příspěvků zaměstnavatelů, která se nepovažuje za zdanitelný příjem, se zvýšila o 20 000 Kč na 50 000 Kč ročně.

Obrázek 7: Provozní náklady soukromých penzí ve vybraných zemích OECD v roce 2016 (% z celkových aktiv)

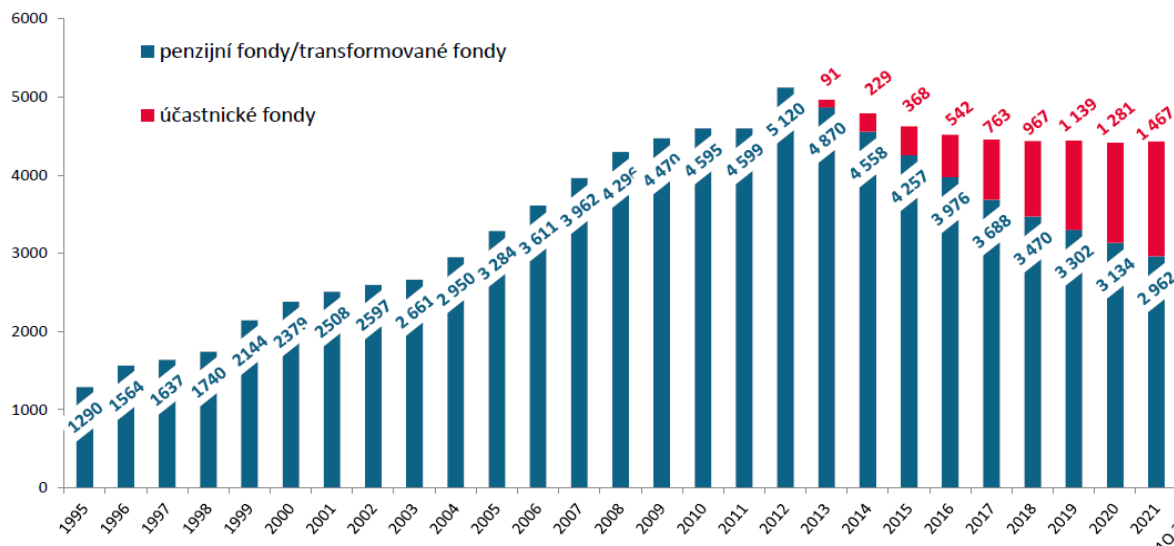
Pramen: OECD (2017)

Novela z roku 2016 rovněž zatraktivnila doplňkový penzijní systém pro poskytovatele. Tato skutečnost vedla ke zvýšení nákladů pro účastníky. Aby se zlepšila distribuce penzijních produktů, maximální výše provize zprostředkovatelů se zvýšila z 3,5 % na 7 % průměrné mzdy za každou novou smlouvu. V případě transformovaných fondů se maximální výše úplaty za správu zvýšila z 0,6 % na 0,8 % celkových aktiv. Maximální výše úplaty za zhodnocení majetku se mezitím snížila o 5procentních bodů na 10 % ze zisku. Zvýšení poplatků bylo zdůvodňováno obavou penzijních společností, že v tehdejší prostředí finančního trhu nemohou splnit záruku nezáporného výnosu. V případě účastnických fondů se maximální úplata za správu zvýšila z 0,8 % na 1 % celkových aktiv a maximální výše úplaty za zhodnocení majetku se zvedla o 5procentních bodů, na 15 % ze zhodnocení nad původní hodnotu penzijní jednotky. U povinného konzervativního fondu existovala výjimka, úplaty za správu a zhodnocení se nezvýšily; jsou tedy nižší než u ostatních účastnických fondů.

Důchodová reforma vedla k otočení trendu růstu počtu účastníků penzijního připojištění a doplňkového penzijního spoření – viz obrázek 8. I po 10 letech od reformy v kmeni tohoto penzijního pilíře výrazně převažuje „staré dobré“ penzijní připojištění nad nově zavedenými podílovými fondy (mezi nimiž jsou i „konzervativní fondy“!). V této souvislosti lze zmínit, že „valná většina klientů penzijních společností začíná spořit v průměru ve 40 letech. Typickým

účastníkem je podle údajů APS ČR žena ve věku 47,5 let. Spoří 97 měsíců (zhruba osm let), přičemž má nyní naspořeno 77 tisíc korun. Průměrná úložka dosahuje částky 651 korun“ (Buřinská, 2017). Za takovéto úspory se žádný (do)životní důchod nepořídí. V zásadě jde jen o „hru“, fiskální iluzi, která živí firmy zvané penzijní společnosti, jejich prodejce a majitele. Typický účastník ani dnes nedosáhne na daňový odpočet.

Obrázek 8: Počet účastníků českého doplňkového penzijního spoření v tisících (1995–2021)

Pramen: APS ČR (2022)

„Každý slyší na peníze zadarmo. I bez práce jsou někdy koláče, což je případ penzija (ale i třeba stavebka). K roku 2019 se to má s příspěvky následovně... [viz tabulka 3 - JV]. V prvním řádku naleznete váš měsíční příspěvek. Jde o částku, kterou musíte pravidelně přispívat, abyste měli nárok na výhody od státu. Minimální příspěvek, ke kterému vás stát motivuje, je 300 Kč měsíčně. Při takovém příspěvku vám stát pošle navíc 90 Kč. Jen tak, bez žádných dalších podmínek. Není to prima? ... Situace se zlepšuje až do vašeho měsíčního příspěvku v hodnotě 1000 Kč. V takové situaci pak dostanete slušných 230 Kč měsíčně, což se ročně rovná skoro 3000 Kč. To je částka, kterou válet se na ulici jen tak nenajdete. Poté se dostáváte do daňového zvýhodnění, které roste až do výše vašeho měsíčního příspěvku v hodnotě 3000 Kč. Dle mého názoru však tato výhoda není pro mladší investory příliš relevantní“ (Prasátko, 2019).

Tabulka 3: Měsíční příspěvek účastníka doplňkového penzijního spoření a roční státní podpora (Kč)

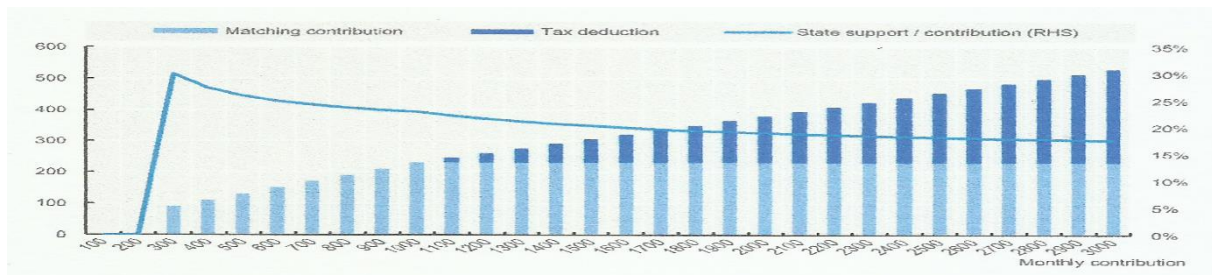
Váš měsíční příspěvek	300	500	800	1000	1500	2000	3000
Měsíční příspěvek státu	90	130	190	230	230	230	230
Roční úspora na daních					900	1800	3600
Celkové roční „podojení“ státu	1080	1560	2280	2760	3660	4560	6360

Pramen: Prasátko (2019)

Degresivní konstrukce státního příspěvku existuje u nás od zavedení penzijního připojištění. K příspěvku účastníka 100 Kč měsíčně dokonce náležel státní příspěvek 50 Kč! (Původně jen v prvních dvou letech trvání tohoto připojištění, byla to jakási „startovní prémie“. Neberte to,

tehdy to byla cena celého kuřete; také to byl prodejní argument!) Novelou zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem byl od roku 2000 zvýšen státní příspěvek od třetího roku trvání smlouvy na sazbu, která původně platila jen pro první dva roky a s podstatným přispěním penzijní lobby byl zaveden odpočet od základu daně z příjmů při příspěvku účastníka nad 500 Kč (do 1500 Kč) měsíčně; zavedení těchto odpočtů je politicky snazší, protože „nejsou vidět“ (nevykazují se) ve státním rozpočtu!), z odborného hlediska se ovšem jedná o mezinárodní ostudu; diplomaticky řečeno je koncepce státní podpory jako celek ve srovnání s ostatními zeměmi OECD neobvyklá. (Absolutní a relativní výši státní podpory příspěvků účastníků ukazuje obrázek 9.) Výsledkem této politiky je velký počet účastníků s nízkým průměrným příspěvkem (cca 2,5 % mzdy). Na příspěvek zaměstnavatele se po této novele zákona neposkytuje státní příspěvek, ale na druhé straně bylo možno od této novely v omezené míře příspěvek zaměstnavatele zahrnout do nákladů. Došlo též k zpřísnění některých zákonných ustanovení, zejména zvýšení „důchodového“ věku v tomto připojištění na 60 let a stanovení minimální doby placení příspěvků na 5 let (naprostá většina penzijních fondů tuto minimální dobu požadovala již od počátku). S ročním zpožděním byla uzákoněna paralelní analogická daňová podpora pro tzv. soukromé životní pojištění, poskytované životními pojišťovnami.

Obrázek 9: Příspěvek účastníka doplňkového penzijního spoření a státní podpora (Kč měsíčně a % státní podpory z příspěvku účastníka)

Pramen: OECD (2020)

Rakousko zavedlo od roku 2003 třetí penzijní pilíř, který nese označení „zabezpečení budoucnosti se státním příspěvkem“ (prämienbegünstigte Zukunftsvorsorge). Státní příspěvek činí 2,75 % plus sazba státního příspěvku na stavební spoření 1,5 %, celkem tedy 4,25 % z příspěvku účastníka, s výdělkovým stropem, který letos činí 132,73 euro. Po odchodu do starobního důchodu zaniká nárok na státní příspěvek. Vázací doba je 10 let, poté účastník může převést všechny prostředky do jiného penzijního systému, nebo použít k nákupu penzijního pojištění či pojištění dlouhodobé péče, za jednorázové pojistné, u pojišťovny. Účastník může také požádat o jednorázové plnění, pak ovšem vrací polovinu státních příspěvků a kapitálové výnosy se dodatečně zdaní srážkovou daní z kapitálových příjmů se sazbou 27,5 %. Poskytovateli produktů tohoto rakouského penzijního pilíře jsou banky a pojišťovny. Součástí státní regulace tohoto penzijního připojištění je i 100% garance pro příspěvky účastníka a státu, která se nevztahuje na jednorázová plnění (WKO, 2022).

Kombinace státního příspěvku a daňového odpočtu se ve světě najde jen v Německu v podobě tzv. Riesterovy penze. Pod tímto označením skrývá řada dosti různých produktů a jejich poskytovatelů. Počáteční sestava produktů zahrnovala:

- kapitálové důchodové pojištění
- investiční důchodové pojištění
- fondové spoření (Fondsparplan)
- bankovní spoření (Banksparplan)

Od roku 2008 přibýly produkty, označované souhrnně jako bydlo-důchod (Wohn-Riester, oficiálně Eigenheimrente = penze ve formě vlastního domu):

- stavební spoření
- stavební půjčky

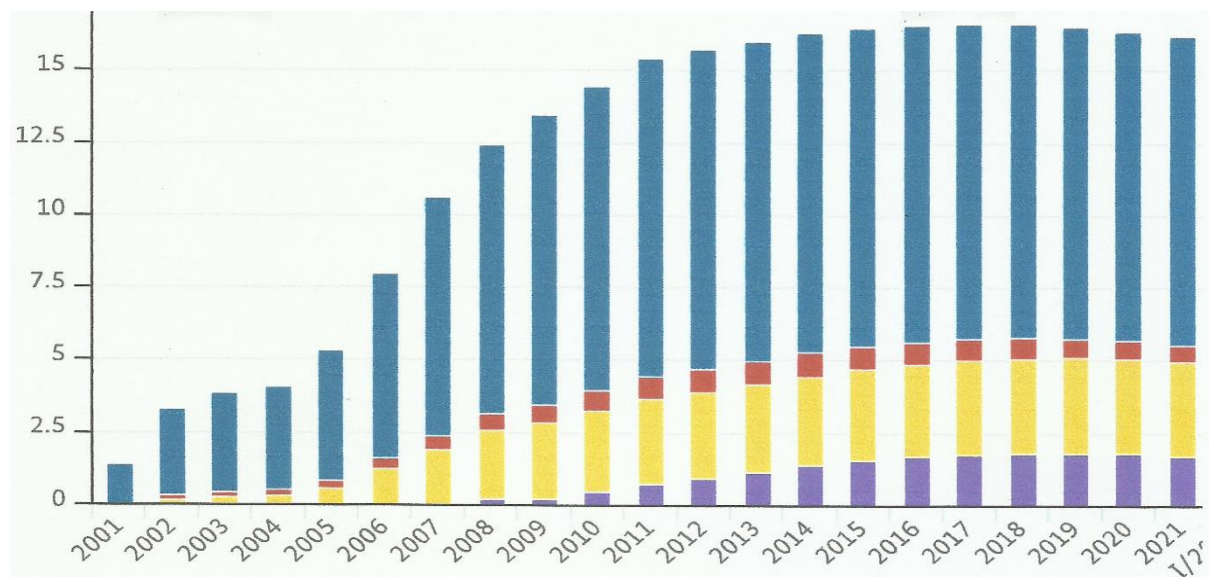
Poskytovateli Riesterovy penze tak jsou životní pojišťovny, investiční fondy a banky, od roku 2008 i stavební spořitelny. Produkty podléhají certifikaci regulátorem; původně musely splňovat 11 podmínek, mezi něž patřilo: placení pravidelných příspěvků, kladný nominální investiční výnos v každém kalendářním roce, plnění ve formě doživotních anuit, jednorázová výplata maximálně 20 % úspor po dosažení určeného důchodového věku, úhrada správních a marketingových nákladů v horizontu minimálně 10 let. Byla možná (vratná) půjčka na vrub úspor v rozsahu 10-50 tisíc euro. Produkty a jejich poskytovatele lze měnit, je to ovšem spojeno s poplatky.

Rozjezd Riesterovy penze nebyl úspěšný – koncem roku 2002 bylo sjednáno na 3,5 mil. smluv, oproti očekávaným 8-10 miliónům (Gaugel, 2014). Proto také docházelo ke „změkčování“ podmínek produktů a k zavedení již zmíněného bydla-důchodu. Od roku 2008 je možno použít penzijní úspory k nákupu domu, určeného k vlastnímu bydlení, bez nutnosti vracet prostředky na penzijní účet, a také rovnou sjednat hypoteční úvěr se státní podporou či na stejném principu založené stavební spoření. Význam těchto nových produktů je ale dodnes malý. Většinu smluv na Riesterovu penzi mají ve svém portfoliu pojišťovny, na druhém místě jsou investiční fondy a na třetím místě jsou bankovní spořicí plány. Zmíněných 11 podmínek certifikace bylo podstatně zredukováno na 5. Byla také rozšířena možnost jednorázového čerpání z 20 % na 30 % celkových úspor. Nábor nových Riesterových penzí probíhal ve vlnách. Börsch-Supan a kol. (2012) uvádějí, že v roce 2006 se Riesterovy penze staly hlavním nástrojem fondových penzí v Německu a překonaly tak i zaměstnanecké penze a ostatní soukromé penze. K tomu je ovšem nutno dodat, že většina německých zaměstnaneckých penzí byly systémy nefondové, jen s účetními rezervami v bilancích zaměstnavatelů. Podíl domácností bez jakékoliv soukromé penze (vč. penzí zaměstnaneckých) klesl na 45 % v roce 2010 (Börsch-Supan a kol., 2012). Riesterovu penzi mělo až 16,5 mil. obyvatel, z toho asi pětina smluv je neaktivních – účastníci neplatí příspěvky, další pětina neplatí řádně. Počet obyvatel s nárokem na podporu, spojenou s Riesterovu penzí, se odhaduje na 37-42 miliónů. Riesterova penze je využívána z 35-40 % (Gaugel, 2014). Poslední zásadní změnou podmínek Riesterovy penze je zrušení povinné anuitizace (podstatné části) úspor, od roku 2014. V posledních letech počet smluv klesá, koncem roku 2021 jich bylo 16,1 mil. – viz obrázek 10. A mimochodem: ministr práce a sociálních věcí Riester původně navrhoval, aby „jeho“ penze byla povinná; vzorem patrně byla švédská „prémiová penze“ (premium pension), bez fiskální podpory; vzdal to po krátké drsné tiskové kampani proti jeho návrhu.

Státní příspěvek k Riesterově penzi má výraznou sociální dimenzi: je nezávislý na výši příspěvku účastníka, od roku 2018 platí tyto částky: 175 euro ročně na osobu, k tomu příplatek

na dítě (s nárokem na univerzální přídavek na dítě) narozené od roku 2018 300 euro /do roku 2018 185 euro/ ročně a jednorázový bonus pro nové pracující ve věku do 25 let. Státní příspěvek je podmíněn vlastním příspěvkem účastníka v absolutní výši 60 euro ročně a v relativní výši 4 % příjmu v minulém roce (se zastropováním); při nižším procentu se státní příspěvek krátí. Daňový odpočet (max. 2100 euro ročně) lze uplatnit při ročním zúčtování daně z příjmů; zde často profitují bezdětní jednotlivci.

Obrázek 10: Počet účastníků německé Riesterovy penze v mil., podle poskytovatelů (shora: pojišťovny, banky, investiční fondy a stavební spořitelny)

Pramen: BMAS (2022)

Riesterova penze je v Německu již dlouhodobě považována za málo úspěšný či nedobrý projekt. V letošním roce dokonce někteří poskytovatelé končí s nabídkou příslušných produktů. (Bezprostředním impulsem k tomu může být snížení minimální technické úrokové míry v životním pojištění: z 0,9 % na 0,25 %!) Riesterova penze měla původně „nahradit“ předpokládaný dlouhodobý pokles náhradového poměru německých veřejných penzí. Dnes je tato penze běžně považována za již nereformovatelnou. Pozornost tamních politiků se v posledním desetiletí stále více upíná k zaměstnaneckým penzím, které jsou nicméně také dosti členité, což je ovšem v zásadě v souladu s křesťansko-demokratickým sociálním modelem.

Fialova vláda podle svého programového prohlášení slibuje na úseku důchodů: „• Realizujeme a do konce roku 2023 předložíme skutečnou důchodovou reformu s cílem nastavení stabilního systému férových důchodů. • Připravíme návrh důchodové reformy, který se bude skládat ze dvou hlavních složek a *třetí, dobrovolné*, základní složka se zvýší a bude reflektovat požadavky na důstojnost života ve stáří a finanční možnosti státu. • Zásluhová složka bude vycházet z odvodů do pojistného systému a počtu vychovaných dětí. • *Dobrovolná složka bude zřízena ve formě státního nebo veřejnoprávního fondu inspirovaná zahraničními zkušenostmi.* • *Zachováme a budeme podporovat soukromé penzijní spoření. ...* • Zavedeme možnost platit 1 % svého důchodového pojištění rodičům nebo prarodičům. • *Podpoříme dobrovolné penzijní spoření, např. ve formě účtu dlouhodobých investic*“ (Fiala a kol., 2022). Reforma důchodového

systému má být ... „postavena na celospolečenském konsenzu, který zajistí dlouhodobou perspektivu“. Problematika třetího penzijního pilíře je v prohlášení málo vysvětlena.

„Dobrovolná složka důchodové reformy ve formě státního nebo veřejnoprávního fondu“ má svůj původ ve vizi České pirátské strany. „Piráti podporují možnost zřízení státního důchodového fondu ... s osobními konty poplatníků sociálního pojištění pro dobrovolné spoření nad rámec povinného sociálního pojištění, částečně inspirovaného Norskem či Švédskem... Fond by měl být spravován státní institucí... Výnos z fondu by měl být alespoň ve výši inflace. Prostředky vložené do státního fondu by měl garantovat stát do výše 100 % vkladu. Prostředky fondu by primárně sloužily pro financování potřeb průběžného důchodového systému, ale možné by byly i určité investiční aktivity. Pokud by občan chtěl využít naspořené prostředky ve státním důchodovém fondu před splněním podmínek řádného důchodu, mohl by vybrat pouze peníze, které vložil bez zhodnocení. Výjimkou s možností plné výše výběru by byly případy, kdy by chtěl střadatel využít dané prostředky na zajištění své vlastní potřeby bydlení, která je například v Belgii považována za čtvrtý pilíř zajištění na staří. Peníze by mohl občan posílat jednoduše přímo na daný účet kdykoliv... Zaměstnavatelé by mohli prostředky vložené do státního důchodového fondu svým zaměstnancům odečíst od základu daně. Vytvoření státního důchodového fondu v rámci 1. pilíře je prvním krokem k možné důchodové reformě. Plně příjmově zásluhový Národní penzijní fond by mohl být vhodným doplňkem solidárního průběžně financovaného důchodového systému“ (Martínek a Forýtek, 2019). „Stát by zhodnocení prostředků uložených ve fondu zajišťoval svými bezpečnými investicemi. Jednou z možností je nákup výhodných státních dluhopisů s úrokem nad inflaci určených přednostně pro nákup fondem (obdobně jako Dluhopisy Republiky, konkrétně tzv. protiinflační dluhopis s pohyblivým úrokem kopírujícím vývoj spotřebitelských cen navýšeným o 0,5 p. b. ročně). Další možností by bylo poskytování půjček státu s úrokem nad inflaci na základě rámcových smluv nebo přímé smluvní financování investičních akcí státu (výstavby infrastruktury, sociálního bydlení, těžba přírodního bohatství /např. lithia/ apod.). Výše, do které by mohli střadatelé vkládat své prostředky, které by se zhodnocovaly, by byla omezena na 25 % mediánové mzdy ročně. V cenách roku 2018 by tak maximální částka činila 88 tisíc korun... Po dosažení věku s nárokem na důchod by byla střadatelům vyplácena průběžná výplata omezená na maximální měsíční částku se zhodnocením. Piráti podporují vlastní bydlení jakožto pomyslný IV. pilíř důchodového systému. Proto by prostředky se zhodnocením byly vypláceny i v případě zajištění vlastní bytové potřeby střadatele, a to kdykoliv po dobu spoření. Střadatelé by prostředky z fondu mohli vybrat i před dosažením důchodového věku, avšak bez zhodnocení“ (Martínek, 2019).

Ministr financí Stanjura v rozhovorech uvádí, že „není prostě možné spoléhat se pouze na státní důchod. Už jen kvůli demografickému vývoji. Nejsilnější ročníky začnou chodit do důchodu kolem roku 2030. Tam se poměr mezi přispívajícími a pobírajícími začne lámat. Proto musíme přesvědčit mladší generace, aby si začaly šetřit na důchod včas“ (Budai, 2022a). V tomto smyslu ale ve vládním prohlášení nic není.

Aktuálně probíhá *připomínkové řízení k návrhu MF na novelu zákona o doplňkovém penzijním spoření* s účinností od roku 2024. „Cílem je zejména rozvoj kapitálového trhu v Česku, a to formou takzvaného investičního penzijního účtu. Zvýhodnit by se mělo i stávající doplňkové penzijní spoření, a to zvýšením státního příspěvku... Investiční penzijní účet... bude alternativou ke stávajícímu penzijnímu spoření a jeho specifikem bude to, že vzhledem ke své povaze bude moci přinést vyšší výnosy. Ovšem za cenu vyššího rizika... v podstatě jde o

souhrnný název pro již existující finanční produkty, které umožňují vytváření úspor na stáří. Jen budou více zvýhodňovány státem a lidé tak budou motivováni je více používat“ (Budai, 2022b). „Investiční penzijní účet“ je novým označením pro „účet dlouhodobých investic“, který byl v návrhu zákona, předloženého vládou do minulé poslanecké sněmovny (aniž byl projednán). Na základě návrhu příslušné lobby se zde vytváří nový „dynamický“ účastnický fond. „Podle Asociace penzijních společností ale nemá příliš smysl zavádět nový produkt, když ty současné také umožňují rizikovější investiční strategie“ (Nguyen, 2022).

Z obdobných pohnutek „má být zaveden takzvaný alternativní účastnický fond, který bude fungovat vedle současných standardních účastnických fondů a transformovaných fondů. Alternativní fond bude mít volnější investiční pravidla a penzijní společnosti tak budou moci investovat rizikověji. „Výslovně se umožňují například investice do veřejné infrastruktury, do nemovitostí nebo do nekótovaných společností,“ zdůvodňuje ministerstvo. Investovat tedy bude možné nově například do startupů“ (Budai, 2022b). Dále má být nově možnost si ponechat úspory ve starém (transformovaném) fondu a začít nově přispívat do účastnických fondů. „Možnost zůstat jednou nohou v transformovaném fondu a druhou vstoupit do účastnického je správná. Odpovídá požadavkům lidí,“ kvitoval tuto reformu prezident Asociace penzijních společností Poklop“ (Nguyen, 2022). Tak či onak tyto produktové změny nepředstavují (potřebnou) zásadní reformu českého 3. penzijního pilíře. Ministerstvo financí si patrně vůbec nepoložilo otázku, proč „penzijní společnosti“ mají mít výsadní postavení v tomto pilíři, když jinde ve světě nepotřebují žádné speciální instituce. Proč aspoň nechtějí otevřít tento segment trhu životním pojišťovnám a bankám?

Druhou tematikou návrhu novely zákona o doplňkovém penzijním spoření je státní podpora. Degresivní sazebník státního příspěvku (30-23 %) se má změnit na lineární sazbu 18 % z příspěvku účastníka v rozmezí 500 Kč a 1500 Kč měsíčně. MF tím prý chce „motivovat lidi k většímu ukládání peněz na stáří“ (Budai, 2022b). Druhou navrhovanou změnou je sloučení daňových odpočtů doplňkového penzijního spoření a „soukromého životního pojištění“ na celkových až 48 000 Kč ročně (to uvítají zejména starobní důchodci, kteří si spoří na penzi, a přitom již nemohou využít daňového odpočtu životního pojištění). Návrh novely zákona o doplňkovém penzijním spoření tak neřeší zásadní problémy tohoto českého penzijního pilíře. Nebere se na vědomí, že toto spoření nemá praktický význam nikde ve světě. „třetí pilíř reálně není penzijním schématem. Podobá se spořicímu účtu s daňovou podporou. Systém by neměl být prezentován veřejnosti jako zdroj významného budoucího příjmu“ (World Bank, 2017). „Osobní penze mají relativně širokou klientelu jen v několika členských zemích (pokrytí přes 60 % v Česku, přes 30 % v ... Německu), zatímco ve většině členských zemí je pokrytí nevelké a roztržštěné a v několika téměř neexistující“ (EC, 2017).

Paralelní existence několika systémů štědré fiskální podpory (státní příspěvek, daňové odpočty, osvobození příspěvků zaměstnavatele od placení pojistného na sociální a zdravotní pojištění), dokonce i u jednoho produktu (doplňkové penzijní spoření), je zásadní deformací českého trhu. Diametrálně rozdílné podmínky pro dílčí segmenty tohoto penzijního pilíře činí celý tento pilíř protiústavním – ústavně konformní systém musí mít stejné podmínky pro všechny klienty, jakož i pro všechny produkty a také pro všechny poskytovatele těchto produktů. Tak tomu u nás ale vůbec není, a to dokonce ve všech těchto třech směrech. To má

i zcela konkrétní dopad na klienty, prostřednictvím velmi nedokonalého trhu. Přitom to jakoby nikomu nevadí – klienti si nestěžují (ochrana spotřebitele jim přitom není oporou) a finanční společnosti také ne. Prakticky všechny významné finanční skupiny mají totiž ve svém portfoliu životní pojišťovnu i penzijní společnost – takže jim různé podmínky zjevně nevadí.

Zásadní reforma stávajícího penzijního připojištění, doplňkového penzijního spoření, soukromého životního pojištění (a také stavebního spoření) je nutná a obecně vzato máme k dispozici *několik variant veřejné volby*. Z technického hlediska je nejjednodušší liberální politika: zrušit veškerou fiskální podporu finančních produktů a snížit daně. Sociálně-demokratická politika by mohla mít širší záběr: zrušení fiskální podpory finančních produktů by mohlo být spojeno se zvýšením penzí či jiných sociálních výdajů – např. s argumentem, že relativní výše starobních důchodů u nás zaostává za průměrem OECD či EU. V úvahu přichází také dobrovolné sociální důchodové připojištění, pokud by vlastní sociální důchodové pojištění mělo odpovídající kvalitu a techniku (jako např. v Rakousku: systém „penzijního konta“).

Jako konzervativní (křesťansko-demokratickou) politiku lze označit přechod k výhradnímu uplatnění daňového odpočtu s tím, že výplata penzijních úspor bude plně zatížena daní z příjmů fyzických osob (daňový režim EET). Jedná se o nejčastější praxi ve světě, která bývá výhodná zejména pro vyšší příjmové skupiny, díky obvyklé existenci progresivních sazeb daně z příjmů. V podmínkách jedné sazby daně z příjmů (jako je tomu prakticky u nás) je tomuto systému ekvivalentní daňový režim TEE, kdy se spoří či investuje ze zdaněných příjmů a státní podporou je osvobození kapitálových příjmů od zdanění. Daňový režim TEE mají u nás investice do podílových a investičních fondů. Daňový režim TEE je v posledním desetiletí ve světě stále více doporučován, na úkor režimu EET, protože je výrazně jednodušší a také spravedlivější (rovný přístup ke všem příjmovým skupinám); nehledě již na to, že při aplikaci systému EET je významné riziko, že daňové sazby budou v budoucnu jiné (až dojde ke zdanění např. celých penzijních úspor při jejich výplatě). Pro Česko lze tak v tomto směru jednoznačně doporučit daňový režim TEE; optimálním řešením tohoto typu jsou britské individuální spořicí účty (ISA) nebo kanadské daněproště spořicí účty (TFSA). Jejich základní behaviorální fintou je to, že klient je omezen ve výši ročního, resp. celoživotního vkladu/investice a neomezen v čase a výši výběru úspor; proto se uvádí, že „TFSA se nejlépe využijí jako nástroj penzijního spoření“ (Kasper, 2019).

OECD (2020) nám vnucuje neoliberální politiku, která se orientuje na „povinně dobrovolné“, resp. „jemně povinné“ soukromé důchodové pojištění či spoření, maximálně využívající behaviorální ekonomii. K tomu se dnes (po zkušenostech s neoliberálními důchodovými reformami) nejlépe hodí zaměstnanecké penzijní systémy, např. britské konstrukce. Podle OECD by alternativou mohla být obdobná rekonstrukce českého doplňkového penzijního spoření: „Hlavním cílem politiky by mělo být vytvoření silného doplňkového penzijního systému, který by lidem pomohl vytvořit k jejich státnímu důchodu další zdroj důchodového příjmu. A nezáleží, zda už prostřednictvím zaměstnaneckých nebo osobních programů, tento cíl vždy vyžaduje strategii zahrnující více principů: i) zlepšení čistého výnosu; ii) podporu vyšších příspěvků; iii) prodloužení období úhrady příspěvků; a iv) rozšíření zavádění produktů doživotních penzí. Cíle lze dosáhnout pouze společným působením na /těchto/ čtyřech

frontách“ (OECD, 2020). Zájem např. českých penzijních společností o takovou reformu je pochopitelný, ta je však v rozporu se „standardní“ úlohou 3. penzijního pilíře v zemích OECD.

Český 3. penzijní pilíř, jeho vznik a dosavadní vývoj, je výsledkem špatné státní regulace od samého počátku a lobbingu. „Pilíř“ je dokonce protiústavní, protože „nerovně“ přistupuje k produktům a jeho poskytovatelům. K jeho patřičnému „osekání“ a přechodu na nějakou (smysluplnou) koncepci by za daného dlouhodobého stavu prospěla ústavní stížnost. Návrhy nyní produkované ministerstvem financí nejsou principiální, stejně jako příslušná deklarace v programovém prohlášení vlády. Koncepci je účelné rozpracovat primárně v duchu liberálního, nebo sociálně-demokratického sociálního modelu. Tato koncepce by měla navazovat na reformu 1. penzijního pilíře, za daného stavu by stačilo realizovat již dávno odsouhlasenou technickou důchodovou reformu, při níž se odstraní redukční hranice a z 1. pilíře se fakticky „vyjme“ univerzální základní důchod („nultý“ pilíř).

Použitá metoda odstranění zdanění superhrubé mzdy od roku 2021 vedla ke snížení faktické sazby daně z osobních příjmů na 15 %. Toto snížení automaticky znamenalo i snížení relace nově přiznávaných starobních důchodů k čisté mzdě, z níž je vypočítávána, z 66,3 % na 61,5 % čisté průměrné mzdy; z toho se odvozuje modelová „penzijní mezera“, jak je mezinárodně vypočítávána: pro pracovníky s průměrnou celostátní čistou mzdou, kteří odcházejí do penze s dosažením pro ně platného důchodového věku. Za „limitní“ relaci se zde obvykle považuje 65 % čisté průměrné mzdy. Čili máme nyní významnou penzijní mezera, kterou bychom mohli vyplnit nejen zvýšením zápočtového procenta při výpočtu starobního důchodu, ale mj. i zvýšením důchodového věku či zapojením dalšího penzijního pilíře. Českým specifikem je značně degresivní konstrukce penzijní formule v 1. pilíři (obrázek 4); může se však do budoucna změnit, popř. vzít na zřetel ve 3. pilíři. U nás i v dalších zemích se zdůrazňují i investice do vlastního bydlení, které bývají někdy řazeny do 4. penzijního pilíře; v praxi mají ovšem větší význam než (racionální) penzijní spoření. Flexibilní střednědobé spoření může být i u nás významné, potřebujeme ho zavést již z čistě politických důvodů, v zájmu navrhované zásadní racionalizace penzijního spoření, soukromého životního pojištění a stavebního spoření. Při dnešní vysoké „popularitě“ dotovaného (byť degenerovaného) spoření by jeho izolované zrušení mohlo znamenat „hodně naštvání za málo peněz“ (Pokorný, 2022).

Závěry

České stavební spoření a penzijní spoření se produktově příliš neliší v tom, že se jedná v zásadě o systémy střednědobého neúčelového spoření, využívající fiskální iluzi účastníků, že státní podpora je zadarmo. Neliší se také v tom, že oba systémy „žijí“ zbytečné finanční instituce – stavební spořitelny, resp. penzijní společnosti. Uvedené produkty by bez problému mohly prodávat mj. i sesterské společnosti v rámci stávajících finančních koncernů. Největší odlišnosti jsou ve státní podpoře, která je ovšem objektivně neodůvodněná – a měla by být zrušena. V tomto smyslu by oba produkty měly být odbourány, resp. ukončeny. V dnešních fiskálních poměrech jsou pro toto obecně žádoucí/potřebné zjednodušení finančního sektoru poměrně příznivé podmínky.

Deformace českého stavebního spoření nemají v zahraničí obdobu. Naprostá většina úvěrů poskytovaných českými stavebními spořitelkami jsou tzv. překlenovací úvěry, které nic

nepřeklenují, jde po většině o malé hypotéky, do nichž je zabudováno fiktivní stavební spoření za účelem získání státního příspěvku, což umožňuje navýšení úrokové sazby.

Největší deformací doplňkového penzijního spoření i předchozího penzijního připojištění je jeho preference ve státní podpoře před (případnými) shodnými či podobnými produkty životních pojišťoven, bank a podílových či investičních fondů. Zde by jistě byla úspěšná stížnost u Ústavního soudu ČR. Preference by měla být zrušena, resp. pro lidi by bylo nejlepší státní podpory všech uvedených produktů ukončit. I zde je vše postaveno na fiskální iluzi.

Politicky „vyvážená“ reforma státní podpory uvedených finančních produktů může zahrnout též zavedení „daněprostých“ účtů, s celou škálou ve světě běžných spořicích a investičních produktů, kde státní podpora spočívá v osvobození od zdanění úroků a jiných kapitálových výnosů. U těchto produktů (ve Velké Británii a Kanadě) jsou omezeny roční vklady/investice a neomezeny jsou výběry z účtů. Takové spořicí produkty jsou z pohledu klientů optimální.

Literatura

AČSS (2015). Stavební spoření v roce 2014. Praha: Asociace českých stavebních spořitelů.

<http://www.acss.cz/cz/novinari-a-odbornici/vyrocni-zpravy-acss/vyrocni-zprava-2014/>

Ali, S. (2022). Spor o stavební spoření. Zrušit, či ponechat? Mladá fronta DNES, 17. 8. 2022.

APS (2022). Grafy. Praha: Asociace penzijních společností ČR. <https://www.apscr.cz/grafy/>

Bausparkasse Schwäbisch Hall (2010). Bausparen in Germany, Hungary and Beyond.

<https://doczz.net/doc/8588704/bausparen-in-germany-hungary-and-beyond>

BMAS (2022). Statistik zur privaten Altersvorsorge (Riester-Rente). Berlin: Bundesministerium für Arbeit und Soziales. <https://www.bmas.de/DE/Service/Statistiken-Open-Data/Statistik-zu-Riester-Vertraegen/statistik-zu-riester-vertraegen.html>

Börsch-Supan, A. H., Coppola, M., Reil-Held, A. (2012). *Riester Pensions in Germany. Design, Dynamics, Targeting Success and Crowding-In*. NBER Working Paper 18014. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. <http://www.nber.org/papers/w18014.pdf>

Budai, D. (2022a). Ministerstvo financí chystá změny třetího pilíře: Forma výplaty, daňové zvýhodnění a vyšší příspěvky. <https://ceskeduchody.cz/zpravy/ministerstvo-financi-chysta-zmeny-tretiho-duchodoveho-pilire>

Budai, D. (2022b). Ministr Stanjura připravil změny spoření na důchod: Alternativní fond a odlišné státní příspěvky. <https://ceskeduchody.cz/zpravy/zbynek-stanjura-pripravil-zmeny-sporeni-na-duchod-alternativni-fond-statni-prispevky>

Buřinská, B. (2017) Lidé si na penzi naspořili již 390 miliard, přesto spoří málo. Novinky.cz. <https://www.novinky.cz/clanek/finance-lide-si-na-penzi-nasporili-jiz-390-miliard-presto-spori-malo-40034524>

Diamond, D. B. (1998). The Current Operation of the Bauspar Systems in the Czech Republic, Hungary, and Slovakia. Washington: The Urban Institute.

https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnacj148.pdf

DPA (2018). Ungarn schafft staatliche Förderung fürs Bausparen überraschend ab. FOCUS online. https://www.focus.de/finanzen/boerse/wirtschaftsticker/konjunktur-ungarn-schafft-staatliche-foerderung-fuers-bausparen-ueberraschend-ab_id_9766709.html

EC (2017). Commission Staff Working Document accompanying the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a pan-European Personal Pension Product (PEPP). Brussels. <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/10102/2017/EN/SWD-2017-243-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>

EFBS (2021). Bausparen in Europe. A sustainable savings and finance system and its benefits. Brussels: European Federation of Building Societies. https://www.efbs.org/wp-content/uploads/2021/03/Bausparen_in_Europe_final_EN.pdf

Eilinghoff, D. (2022). Bausparvertrag Vergleich. Wann sich Bausparen lohnt. <https://www.finanztip.de/bausparvertrag/>

Franek, J. (2011). Prečo treba dotovanie stavebného sporenia zrušiť. Bratislava: Inštitút finančnej politiky, Ministerstvo financií SR. https://www.mfsr.sk/files/archiv/priloha-stranky/20436/56/2011_14_Stavebne-sporenie.pdf

Gaugel, E. (2014). *Die Rückkehr der Altersarmut. Eine vergleichende Policy-Analyse der Rentenreformen von Deutschland mit Großbritannien*. Dissertation. Freie Universität Berlin. http://www.diss.fu-berlin.de/diss/servlets/MCRFileNodeServlet/FUDISS_derivate_000000015210/Aktuelle_Version.pdf

Hovorka, J. (2022). Zrušiť podporu stavebného spoření? Škrty očima expertů. Peníze.cz. <https://www.penize.cz/stavebni-sporeni/431884-zrusit-podporu-stavebniho-sporeni-skrty-ocima-expertu>

Chłoń-Domińczak, A., 2003. Evaluation of the Notional Defined Contribution Option for the Reform of the Pension System in the Czech Republic. Report prepared for the Czech Ministry of Labor and Social Affairs. Washington: The World Bank.

Insurance Europe (2020). What do Europeans want from their pension savings? Pension Survey – Key Findings. <https://www.insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/What%20do%20Europeans%20want%20from%20their%20pension%20savings.pdf>.

Kasper, R. (2019). The New 2020 TFSA Explained. Money after Graduation. <https://www.moneyaftergraduation.com/tfsa-explained/>

Kielar, P. (2022). MONETA přechází na překlenovací úvěry se zvýšenými úrokovými sazbami. Stavebky.cz. <https://www.stavebky.cz/moneta-prechazi-na-preklenovaci-uvery-se-zvysenymi-urokovymi-sazbami/>

Martínek, T. (2019). Piráti představili vizi státního fondu penzijního připojištění. Česká pirátská strana. Komise pro spravedlivé důchody, 24.5.2019. <https://www.pirati.cz/tiskove-zpravy/pirati-predstavili-statni-penzijni-fond.html>

Martínek, T. a Forýtek, L. (2019). Národní penzijní fond. Pracovní verze vize Národního penzijního fondu navržená Důchodovým týmem Pirátů. Česká pirátská strana.
<https://www.pirati.cz/assets/pdf/vize-npf.pdf>

Melenciu, S. (2018). Romania's savings and mortgages system relaunched under stricter conditions, following the adoption of new law by Parliament. BR Business Review.
<https://business-review.eu/money/romania-savings-and-mortgages-system-relaunched-under-stricter-conditions-following-the-adoption-of-new-bill-by-parliament-174875>

Nguyen, T. L. (2022). Stanjura navrhuje reformu třetího pilíře. Spořit na důchod půjde i formou investičního účtu. E15.cz <https://www.e15.cz/domaci/stanjura-navrhuje-reformu-tretiho-pilire-sporit-na-duchod-pujde-i-formou-investicniho-uctu-1392663>

OECD (2017). Pensions at a Glance 2017: OECD and G20 Indicators, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/pension_glance-2017-en

OECD (2020). OECD Reviews of Pension Systems: Czech Republic. Paris: OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/e6387738-en>.

Pokorný, J. (2022). Zrušené spoření? Hodně naštvání za málo peněz. Mladá fronta DNES, 2. 9. 2022.

Prasátko, J. (2019). Zkouška z dospělosti III: Doplnkové penzijní spoření. Rozbité prasátko.
<https://rozbiteprasatko.cz/co-je-doplnekove-penzijni-speneni/>

Šídlo, D. (2012). Penzijní fondy 2012: inflaci překonaly čtyři. <http://finexpert.e15.cz/penzijni-fondy-2012-inflaci-prekonaly-ctyri>

Švejnar, J., Dušek, L., Semerák, V. (2010). Jak inteligentně reformovat veřejné finance. An Intelligent Reform of Public Finance. Praha: IDEA, CERGE-EI. http://idea.cerge-ei.cz/documents/Fiskalni_studie_05_10.pdf

Tagesschau (2022). Viel Neugeschäft für Bausparkassen. Bausparen kommt neu in Mode. Tagesschau. <https://www.tagesschau.de/wirtschaft/verbraucher/bausparen-zinsen-immobilie-101.html>

Vlachynský, M. (2018). Nedotovať stavebné sporenie je krok dobrého hospodára. Denník N, 30. 1. 2018. <http://www.iness.sk/sk/nedotovat-stavebne-sporenie-je-krok-dobreho-hospodara>

Vostatek, J. (2022). Jednotné inkasní místo pro Česko. FÓRUM sociální politiky, 2022, č. 2

VPB (2021). Bausparen worldwide. Berlin: Verband der privaten Bausparkassen e.V. <https://www.bausparkassen.de/en/facts-figures/bausparen-worldwide/>

Weigel, T. (2022). Lohnt sich Bausparen noch? Die Situation 2022. Aktien.net
<https://www.aktien.net/bausparen/>

Willmore, L. (2000). Three Pillars of Pensions? A Proposal to End Mandatory Contributions. United Nations DESA Discussion Paper No. 13.
<https://www.un.org/esa/desa/papers/2000/esa00dp13.pdf>

WKO (2022). Die prämienbegünstigte Zukunftsvorsorge.

https://www.wko.at/service/steuern/Die_praemienbeguenstigte_Zukunftsvorsorge.html

World Bank (2001). Czech Republic Pension Reform: Technical Assistance Mission. Aide-Memoire.

World Bank (2017). Capital Market Assessment / Market Development Options: Czech Republic. Washington: The World Bank. <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/kapitalovy-trh/podnikani-na-kapitalovem-trhu/2017/zprava-svetove-banky-o-kapitalovem-trhu-29766>.

Yoo, K., de Serres, A. (2004). Tax Treatment of Private Pension Savings in OECD Countries. *OECD Economic Studies*, svazek 39. <http://www.oecd.org/eco/growth/35663569.pdf>

Zámečník, P. (2011). Stavební spoření aneb Cizí peří také sluší. Hypoindex.

<https://www.hypoindex.cz/clanky/stavebni-sporeni-aneb-cizi-peri-take-slusi/>

Příloha: Návrh novely zákona o důchodovém pojištění

Návrh novely zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění s účinností od 1. 1. 2023: zrušení redukčních hranic + úprava základních a procentních výměr důchodů

VÝPOČTOVÝ ZÁKLAD

§ 15

(3) V období od 1. ledna 2015 do 31. prosince 2022 činí první redukční hranice 44 % průměrné mzdy a druhá redukční hranice činí 400 % průměrné mzdy. V období po roce 2022 činí v kalendářním roce první redukční hranice 400 % průměrné mzdy.

Výše starobního důchodu

§ 33

(1) Výše základní výměry starobního důchodu činí v období do 31. prosince 2022 10 % a v období po roce 2022 32 % průměrné mzdy měsíčně.

§ 34

(1) Výše procentní výměry starobního důchodu, na který vznikl nárok podle § 29 odst. 1 až 3, činí za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod v období do 31. prosince 2022 1,5 % výpočtového základu měsíčně a v období po roce 2022 0,39 % výpočtového základu měsíčně.

Výše invalidního důchodu

§ 41

(1a) Výše základní výměry invalidního důchodu činí v období do 31. prosince 2022 10 % průměrné mzdy měsíčně.

(1b) Výše základní výměry invalidního důchodu činí v období po roce 2022

a) 17,33 % průměrné mzdy měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně,

b) 24,67 % průměrné mzdy měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně,

c) 32 % průměrné mzdy měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně

(2a) Výše procentní výměry invalidního důchodu činí v období do 31. prosince 2022 za každý celý rok doby pojištění

a) 0,5 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně,

b) 0,75 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně,

c) 1,5 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně;

ustanovení § 33 odst. 2 věty druhé a třetí a § 34 odst. 1 věty druhé platí zde obdobně.

(2b) Výše procentní výměry invalidního důchodu činí v období po roce 2022 za každý celý rok doby pojištění

a) 0,13 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně,

b) 0,26 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně,

c) 0,39 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně;

ustanovení § 33 odst. 2 věty druhé a třetí a § 34 odst. 1 věty druhé platí zde obdobně.

Výše vdovského a vdoveckého důchodu

§ 51

(1) Výše základní výměry vdovského a vdoveckého důchodu činí v období do 31. prosince 2022 10 % a v období po roce 2022 20 % průměrné mzdy měsíčně.

(2) Výše procentní výměry vdovského a vdoveckého důchodu činí v období do 31. prosince 2022 50 % a v období po roce 2022 20 % procentní výměry starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který měl nebo by měl nárok manžel (manželka) v době smrti.

Výše sirotčího důchodu

§ 53

(1) Výše základní výměry sirotčího důchodu činí v období do 31. prosince 2022 10 % a v období po roce 2022 20 % průměrné mzdy měsíčně.

(2) Výše procentní výměry sirotčího důchodu činí v období do 31. prosince 2022 40 % a v období po roce 2022 20 % procentní výměry starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti.

Přechodné ustanovení zavedené tímto zákonem:

Přepočet vyplácených důchodů

(1) Důchody vyplácené k 1. 1. 2023 se nově rozdělí na základní výměru a procentní výměru příslušného důchodu tak, aby se zvýšila základní výměra příslušného důchodu na novou částku, a přitom se celková výše důchodu nezměnila.

(2) Pokud při přepočtu podle předchozí věty vyjde záporná hodnota procentní výměry důchodu, změní se tato záporná hodnota na nulu.

Jaroslav Vostatek, 17. 5. 2022